

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ,
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

Πτυχιακή Διπλωματική Εργασία

«Εμπορευματοποίηση της «αλάνας». Η δραστηριότητα του μίνι
ποδοσφαίρου (5x5) στην Αθήνα.»

Γεώργιος Σταυρακάκης

Επιβλέπων καθηγητής: Ανδρέας Μπαλτάς

Συνεπιβλέπων καθηγητής: Ευάγγελος Τζούκας

Αθήνα, Ιανουάριος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Εμπορευματοποίηση της «αλάνας». Η δραστηριότητα του μίνι
ποδοσφαίρου (5x5) στην Αθήνα»

Γεώργιος Σταυρακάκης

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Ανδρέας Μπαλτάς

ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Ευάγγελος Τζούκας

ΣΕΠ ΕΑΠ

Αθήνα, Φεβρουάριος 2023

Ευχαριστώ πολύ τον επιβλέπων καθηγητή Κ. Ανδρέα Μπαλτά για την βοήθεια και τις πολύτιμες συμβουλές που μου προσέφερε κατά την εκπόνηση της διατριβής.

Περίληψη

Κατά τη δεκαετία του 1990, εμφανίστηκε στα αστικά κέντρα της Ελλάδας και εξαπλώθηκε ραγδαία μία νέα ποδοσφαιρική δραστηριότητα, το μίνι ποδόσφαιρο ή 5x5 (πέντε επί πέντε). Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της κουλτούρας που διαμορφώθηκε γύρω από αυτή τη δραστηριότητα, οι λόγοι που ώθησαν στην επιλογή της, αλλά και η σχέση της με άλλες ποδοσφαιρικές δραστηριότητες, όπως το ποδόσφαιρο της «αλάνας» και η συμμετοχή σε έναν ερασιτεχνικό σύλλογο. Για τους παραπάνω σκοπούς, χρησιμοποιήθηκαν οι μέθοδοι ποιοτικής έρευνας της συμμετοχικής παρατήρησης και των ημιδομημένων συνεντεύξεων οκτώ ανδρών, κατοίκων Αθήνας, οι οποίοι συμμετέχουν συστηματικά στη δραστηριότητα. Η έρευνα στηρίχθηκε στη θεωρία του P. Bourdieu για την έξη, το πεδίο και το κεφάλαιο. Μέσα από την ανάλυση του ερευνητικού υλικού, το 5x5 εμφανίζεται ως μία δραστηριότητα που κατέχει σημαντικό ρόλο στη ζωή των συμμετεχόντων. Είναι μία δραστηριότητα που μπορεί να προσαρμοστεί στην καθημερινότητα του σύγχρονου αστικού τρόπου ζωής, σε αντίθεση με παραδοσιακές μορφές του ποδοσφαίρου, καθώς παρέχει ευελιξία ως προς τον χρόνο διεξαγωγής της και την εύρεση παρέας, παράγοντες καθοριστικούς για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου. Πέρα από την άθληση καθαυτή, σημαντικός είναι και ο παράγοντας της κοινωνικότητας. Οι συμμετέχοντες διαμορφώνουν ένα είδος κοινότητας, μέσα από την οποία, είναι δυνατή η άσκηση του αγαπημένου τους αθλήματος. Επίσης, το ποδόσφαιρο 5x5 διαφέρει σημαντικά από το άθλημα του ποδοσφαίρου, ως προς τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Οι συμμετέχοντες προτάσσουν την ψυχαγωγία και όχι την αθλητική βελτίωση, καθώς απουσιάζει η συστηματική προσπάθεια εκγύμνασης, ο δε χρόνος συμμετοχής αφιερώνεται ολοκληρωτικά στο παιχνίδι.

Λέξεις κλειδιά: ποδόσφαιρο 5x5, αλάνα, έξη, ελεύθερος χρόνος

«Commercialization of street football. The activity of five-a-side football in Athens»

Stavrakakis Georgios

Abstract

During the 1990s, a new football activity, mini football or 5x5 (five-a-side), appeared in the urban centers of Greece and spread rapidly. The purpose of this paper is to investigate the culture that formed around this activity, the reasons that prompted its choice, but also its relationship with other football activities, such as «alana» football (street football) and participation in an amateur club. For the above purposes, the qualitative research methods of participatory observation and semi-structured interviews were used, with eight men residents of Athens, who systematically participate in the activity. The research was based on P. Bourdieu's theory of habitus, field and capital. Through the analysis of the research material, 5x5 appears as an activity that holds an important role in the lives of the participants. It is an activity that can be adapted to the daily life of the modern urban lifestyle, in contrast to traditional forms of football, as it provides flexibility in terms of the time of its performance and finding company, decisive factors for participation in leisure activities. Beyond the sport itself, the social factor is also important. The participants form a kind of community, through which it is possible to practice their favorite sport. Also, 5x5 football differs significantly from the formal sport of football in terms of the intended results. The participants prioritize entertainment and not athletic improvement, as there is no systematic training effort, and the participation time is completely dedicated to the game.

Keywords

Street football, five-a-side, habitus, leisure time

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα.....	viii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	x
1 Εισαγωγή.....	1
1.1 Σκοπός της εργασίας-Ερευνητικά ερωτήματα	1
1.2 Μεθοδολογία	2
1.3 Διάρθρωση της εργασίας.....	3
2 Το ποδόσφαιρο στην Ελλάδα	4
2.1 Η εμφάνιση του ποδοσφαίρου και η εξέλιξή του έως το Μεσοπόλεμο	4
2.2 Το ποδόσφαιρο από την κατοχή έως την Δικτατορία	6
2.3 Μεταπολίτευση και η αυγή του επαγγελματικού ποδοσφαίρου	7
2.4 Οι επιπτώσεις της εμπορευματοποίησης του ποδοσφαίρου	9
3 Ποδόσφαιρο αναψυχής στον αστικό ιστό της Αθήνας	11
3.1 Ποδόσφαιρο αναψυχής και ελεύθερος χρόνος.	13
3.2 Ο ελεύθερος χρόνος.....	13
3.2.1 Φάσμα ελεύθερου χρόνου	14
3.3 Ο χώρος	16
4 Θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας	19
4.1 Η έννοια της Έξης	19
4.2 Η έννοια του Πεδίου	20
4.3 Η έννοια του Κεφαλαίου	21
5 Μεθοδολογία της έρευνας	23
5.1 Ερευνητική μέθοδος	23
5.2 Η συνέντευξη ως εργαλείο έρευνας	24
5.3 Επιλογή δείγματος	24
5.4 Διαδικασία συνεντεύξεων	25
5.4.1 Ζητήματα Δεοντολογίας	25
5.4.2 Διεξαγωγή συνεντεύξεων	26
5.5 Μέθοδος ανάλυσης	26
6 Ανάλυση υλικού έρευνας.....	28
6.1 Σύγχρονο ποδόσφαιρο και 5x5	28
6.2 Η παρέα.....	32
6.3 Πλεονεκτήματα και περιορισμοί της δραστηριότητας του 5x5	35
6.4 Το ποδόσφαιρο της «αλάνας» σήμερα	38
6.5 Δημιουργία έξης: ποδόσφαιρο και παιδική ηλικία	39
6.6 Η σημασία της νίκης.....	43
7 Συμπεράσματα.....	45
Βιβλιογραφία	49
Παράρτημα Α: Οδηγός ερωτήσεων συνέντευξης.....	55
Παράρτημα Β: Πίνακες εγκαταστάσεων μίνι ποδοσφαίρου στην Αθήνα ανά δήμο και περιφερειακή ενότητα.....	55

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

5X5	Πέντε επί Πέντε
Γ.Γ.Α	Γενική Γραμματεία Αθλητισμού
ΕΑΜ	Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΠΑΕ	Ένωση Ποδοσφαιρικών Ανωνύμων Εταιρειών
ΕΠΟ	Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία
ΕΠΟΝ	Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νεολαίας
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

1 Εισαγωγή

Την δεκαετία του 1990 εμφανίστηκε στην Ελλάδα, και αναπτύχθηκε ταχύτατα, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα, μία νέα μορφή ποδοσφαίρου. Χαρακτηριστικό αυτής της νέας μορφής, από όπου παίρνει και την κοινώς αποδεκτή της ονομασία 5 επί 5 (5X5) είναι ο αριθμός των συμμετεχόντων, δηλαδή πέντε εναντίων πέντε. Υπάρχουν παραλλαγές με έξι, επτά ή και οκτώ ανά ομάδα, χωρίς όμως άλλες ουσιαστικές διαφορές, πέρα από τον αριθμό. Για τη νέα αυτή μορφή του δημοφιλούς αθλήματος κατασκευάζονται και λειτουργούν μέχρι και σήμερα 230 συνολικά γήπεδα, μέσα στον ιστό της πόλης της Αθήνας. Τα γήπεδα αυτά έχουν σαφώς μικρότερες διαστάσεις από τα παραδοσιακά γήπεδα, οι ελάχιστες διαστάσεις όπως ορίζεται από τη Γ.Γ.Α ορίζονται 20μ. επί 30 μ., και η επιφάνειά τους καλύπτεται από συνθετικό χλοοτάπητα. Τα γήπεδα μισθώνονται με την ώρα σε όσους παίζουν, με το αντίτιμο να κυμαίνεται από 5€ έως 8€ κατά άτομο. Τα παιχνίδια πραγματοποιούνται είτε μεταξύ φίλων, είτε στο πλαίσιο πρωταθλημάτων που διοργανώνουν οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων. Είναι μία δραστηριότητα που απευθύνεται σε όλους όσους έχουν ένα ελάχιστο επίπεδο φυσικής κατάστασης, ακόμα και σε προχωρημένη ηλικία για το παραδοσιακό ποδόσφαιρο. Σε αυτή την κατεύθυνση συμβάλουν και οι διαφοροποιήσεις στους κανονισμούς, σε σχέση με το παραδοσιακό ποδόσφαιρο, όπως η απαγόρευση των τάκλιν, προφανώς για την αποφυγή αφενός των τραυματισμών αλλά και αφετέρου των εντάσεων. Αποτελεί αγαπημένη δραστηριότητα πολλών ανδρών οι οποίοι την ασκούν συστηματικά, μία με δύο φορές την εβδομάδα. Η γυναικεία παρουσία στη συγκεκριμένη δραστηριότητα είναι πολύ σπάνια.

1.1 Σκοπός της εργασίας-Ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της έρευνας είναι μέσα από την καταγραφή και προβολή των αντιλήψεων, της οπτικής και των βιωμάτων όσων συμμετέχουν στο 5x5, να χαρτογραφηθεί η εν λόγω δραστηριότητα και η κουλτούρα που δημιουργείται γύρω από αυτή, οι λόγοι που επιλέγεται αυτή τη δραστηριότητα στον ελεύθερο χρόνο και οι διαφορές που αυτή παρουσιάζει σε σχέση με άλλες μορφές του ποδοσφαίρου, όπως το ποδόσφαιρο στην αλάνα ή σε κάποιο ποδοσφαιρικό σύλλογο. Συνεπώς, η έρευνα έχει στραμμένη την προσοχή της γύρω από όσους συμμετέχουν συστηματικά στη δραστηριότητα του 5x5 και στις κοινότητες που αυτοί δημιουργούν. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στο ποδόσφαιρο της αλάνας, το οποίο, όπως

αναφέρεται και στον τίτλο της εργασίας, εξελίχθηκε στη νέα εμπορευματοποιημένη μορφή του 5x5. Σε μία κοινωνία που συνεχώς αλλάζει, το ποδόσφαιρο μπορεί να λειτουργήσει ως ένας πολιτισμικός καθρέπτης, στην αντανάκλαση του οποίου μπορούμε να διακρίνουμε πώς οι καπιταλιστικές λειτουργίες του σήμερα επηρεάζουν τις πρακτικές τηςσχόλης, και επαναδιατυπώνουν ταυτότητες και κουλτούρες των ποδοσφαιρικών κοινωνιών (Ζαϊμάκης & Κοταρίδης, 2013). Αυτή η λειτουργία του ποδοσφαίρου ως πολιτισμικός καθρέπτης της σύγχρονης κοινωνίας ερευνήθηκε και αναλύθηκε, κατά τρόπο ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα, τα οποία να μπορούν να γενικευθούν. Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού θα αποτυπωθούν και θα διερευνηθούν οι αντιλήψεις των συνεντευξιζόμενων σχετικά με την εν λόγω δραστηριότητα.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται στην παρούσα εργασία για την υποστήριξη του σκοπού της είναι τα ακόλουθα: Ποιες είναι οι ανάγκες που εξυπηρετούν τα γήπεδα 5X5; Ποιες είναι οι κοινωνικές συνθήκες που καθιστούν απαραίτητη την ύπαρξη και λειτουργία των γηπέδων 5X5 στα αστικά κέντρα; Πως μεταβαίνουμε από την εποχή του ποδοσφαίρου της «αλάνας», στο ποδόσφαιρο που παίζεται στα σύγχρονα αυτά γήπεδα; Πως νοσηματοδοτούν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες την δραστηριότητα του 5X5; Ποιες διαφορές εντοπίζουν στη δραστηριότητα αυτή, έναντι άλλων μορφών άσκησης, όπως το τρέξιμο ή το γυμναστήριο; Τι είδους σχέσεις αναπτύσσουν μέσω αυτής της δραστηριότητας και τι τους διατηρεί σε αυτή;

1.2 Μεθοδολογία

Η ποσοτική έρευνα κρίθηκε ότι δεν θα βοηθούσε στην απάντηση των ερωτημάτων της έρευνας, καθώς τα δεδομένα που θα προσπαθούσαμε να συλλέξουμε από τα υποκείμενα της έρευνας είναι δύσκολο να αποτυπωθούν στατιστικά. Αντίθετα, επιλέχθηκε η μέθοδος της ποιοτικής έρευνας με τη χρήση ημιδομημένων ερωτηματολογίων. Η ευελιξία αυτής της μεθόδου συλλογής ερευνητικού υλικού είχε ως αποτέλεσμα οι συμμετέχοντες στην έρευνα να προσφέρουν στην ερευνητή έναν όγκο υλικού, ο οποίος επεκτάθηκε σε θέματα πέρα από το πλαίσιο στο οποίο προσανατολιζόταν η συζήτηση, μέσω του οδηγού των συνεντεύξεων που είχε αρχικά σχεδιαστεί, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα να καταγραφούν πλευρές που διαφορετικά θα έμεναν στην αφάνεια.

Η θεωρία είναι ένας τρόπος να εστιάσεις σε γεγονότα, δραστηριότητες ή αντικείμενα. Στις κοινωνικές επιστήμες γενικά σημαίνει τον τρόπο προσέγγισης και ανάλυσης της ανθρώπινης συμπεριφοράς, της κουλτούρας ή συστατικά μίας κουλτούρας (Blanchard, 1995). Στην παρούσα έρευνα, θεωρητικό υπόβαθρο αποτέλεσε η θεωρία του P. Bourdieu για την έξη, το πεδίο και το κεφάλαιο. Η θεωρία αυτή βοήθησε στην προσέγγιση και συσχέτιση εμπειριών από άλλες μορφές ποδοσφαίρου με το 5x5 και κυρίως αυτής του ποδοσφαίρου στην αλάνα.

1.3 Διάρθρωση της εργασίας

Η εργασία διαρθρώνεται σε επτά κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο είναι η εισαγωγή. Στο δεύτερο κεφάλαιο της έρευνας, επιχειρείται μία σύντομη ιστορική αναδρομή του αθλήματος του ποδοσφαίρου στην Ελλάδα. Εξετάζουμε κάτω από ποιες συνθήκες εμφανίστηκε, καθώς και την κοινωνική του σημασία και τον τρόπο που αναπτύχθηκε κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, ώσπου να γίνει το δημοφιλέστερο άθλημα στη χώρα. Σε αυτό το κεφάλαιο επίσης καταγράφεται η πορεία εμπορευματοποίησης του αθλήματος με την πάροδο του χρόνου. Στο τρίτο κεφάλαιο ασχολούμαστε με το ποδόσφαιρο ως μία δραστηριότητα αναψυχής στον ελεύθερο χρόνο. Διερευνούμε τη δραστηριότητα του 5x5 στο πλαίσιο μιας μεγαλούπολης, όπως είναι η Αθήνα, με επίκεντρο τόσο την έννοια του χώρου όσο και το χρόνο. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης της έρευνας, με μία αναφορά στις βασικές έννοιες που εισάγει ο P. Bourdieu. Σε ξεχωριστό κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση της μεθοδολογίας της έρευνας. Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύονται ο σκοπός και τα ερωτήματα της έρευνας, η ερευνητική μέθοδος που επιλέχθηκε, το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε και η μέθοδος ανάλυσης του ερευνητικού υλικού. Ακολουθεί το κεφάλαιο της ανάλυσης του υλικού που συλλέχθηκε, στο οποίο γίνεται επιλεκτική παράθεση απαντήσεων από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν. Στο τέλος παρατίθενται τα συμπεράσματα της έρευνας και η βιβλιογραφία στην οποία στηρίχθηκε.

2 Το ποδόσφαιρο στην Ελλάδα

Μέσα από το κεφάλαιο αυτό επιδιώκουμε να τοποθετήσουμε το ποδόσφαιρο και την εμφάνισή του στον ελλαδικό χώρο στο πλαίσιο των ευρύτερων ιστορικών και κοινωνικών αλλαγών της εποχής. Να εντάξουμε δηλαδή το ποδόσφαιρο σε αυτό που ο Dyreson (2012) αναφέρει ως «ιστορία των σπορ» σε διάκριση με την «αθλητική ιστορία», μέσα από μία προσέγγιση δηλαδή που ευνοεί την διεπιστημονικότητα, καθώς διευκολύνει την συνομιλία της ιστορίας με την όμορη επιστήμη της κοινωνιολογίας. Το ποδόσφαιρο, όπως και τα υπόλοιπα σπορ, θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι «γέννημα του καιρού» των σύγχρονων αστικών δημοκρατιών. Ως τέτοια λοιπόν έρχονται να εκφράσουν τις νέες αντιλήψεις που φέρει η ανερχόμενη αστική τάξη της εποχής. Τα σπορ και το ποδόσφαιρο αναδεικνύουν την ψυχαγωγική πλευρά του αθλητισμού, απενοχοποιημένη πια, μιας και μέσα σε αυτές τις σωματικές πρακτικές συμπυκνώνονται οι αξίες της αστικής τάξης, όπως η συντροφικότητα, η φιλία, η ευγενής άμιλλα, ο αυτοέλεγχος, η ισότητα των ευκαιριών και η ατομική επίδοση (Κουλούρη, 1998).

2.1 Η εμφάνιση του ποδοσφαίρου και η εξέλιξή του έως το Μεσοπόλεμο

Η χρονική περίοδος που συμβαίνει αυτό δεν είναι αποτέλεσμα μιας τυχαίας συγκυρίας. Είναι μία περίοδος που χαρακτηρίζεται από την εκβιομηχάνιση και από έντονη αστικοποίηση. Σύμφωνα με την Κουλούρη (1998) η νέα αυτή κοινωνική συνθήκη συμβάλει στο νεωτερικό φαινόμενο του διαχωρισμού του εργάσιμου από τον ελεύθερο χρόνο, πράγμα άγνωστο για αγροτικές κοινωνίες όπως η ελληνική του 19ου αιώνα, στοιχείο καθοριστικό για την εμφάνιση μορφών κοινωνικής επαφής και ψυχαγωγίας που δεν υπήρχαν στο παρελθόν. Οι μεταβολές του ίδιου του αθλήματος δεν μπορούν να είναι κάτι που συμβαίνει πέρα και έξω από τις κοινωνικές συνθήκες κάτω από τις οποίες συμβαίνουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του πόσο καθοριστικές είναι οι κοινωνικές συνθήκες για το ίδιο το άθλημα είναι η περίοδος από την αρχή του 20ού αιώνα μέχρι και την περίοδο του μεσοπολέμου στην Ελλάδα. Καταλύτης για την ανάπτυξη του ποδοσφαίρου στην Ελλάδα υπήρξε η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 και η έλευση των Μικρασιατών προσφύγων στις πόλεις της Ελλάδας. Η συμβολή τους στην εξάπλωση του ποδοσφαίρου στη χώρα υπήρξε καθοριστική, καθώς ίδρυσαν πανελλαδικά περισσότερα από 500 σωματεία, τα οποία ασχολούνταν κυρίως με το ποδόσφαιρο (Μπαλτάς, 2021: 8). Σύμφωνα με τον

Ζαϊμάκη (2014) το ποδόσφαιρο είχε διαδοθεί στο φιλελεύθερο περιβάλλον της Σμύρνης, από τους βρετανούς στρατιωτικούς και μηχανικούς των θωρηκτών που κατέπλεαν εκεί, ήδη από την δεκαετία του 1890. Το ποδόσφαιρο συνδέθηκε με τις πολιτισμικές ελίτ της χριστιανικής κοινότητας και με το ευρύτερο κίνημα του ελληνικού εθνικισμού σε αντίθεση με τους μουσουλμάνους, που το αντιμετώπισαν με σκεπτικισμό. Έτσι οι Μικρασιάτες κουβαλούν στις «αποσκευές» εμπειρίες με τις οποίες μπολιάζουν τον ελληνικό αθλητισμό.

Οι Elias & Dunning (2010) θεωρούν το ποδόσφαιρο όπως και τα σπορ γενικότερα ως ένα σύγχρονο φαινόμενο και τα εντάσσουν σε μία, όπως την ονόμασαν, «διαδικασία εκπολιτισμού» της κοινωνίας, με βασικά χαρακτηριστικά τους την ύπαρξη καθολικά αποδεκτών κανόνων και την ελαχιστοποίηση της βίας. Μέσω των σπορ, ως μέρος της διαδικασίας εκπολιτισμού, επιτυγχάνεται ο αυτοέλεγχος και η αξιοπρέπεια. Σύμφωνα με τους ίδιους, αυτή η διαδικασία μπορεί να πραγματοποιηθεί σε μία κοινωνία που δεν ταλανίζεται από κύκλους βίας, και οι διεκδικητές της εξουσίας μπορούν να λύσουν τις διαφορές τους με μη βίαια μέσα σεβόμενοι τις κοινοβουλευτικές διαδικασίες. Η παραπάνω συνθήκη φαίνεται πως δεν είχε επιτευχθεί στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Είναι μία περίοδος που χαρακτηρίζεται από τα αλλεπάλληλα πραξικοπήματα για την κατάκτηση της εξουσίας και παράλληλα τις διώξεις, τις φυλακίσεις και τις εξορίες, σε βάρος μελών αντιπάλων πολιτικών παρατάξεων, μελών της εργατικής τάξης που ριζοσπαστικοποιούνται στις τάξεις του κομμουνιστικού κόμματος κλπ. Οι παραπάνω ανώμαλες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες για την επίτευξη της «διαδικασίας εκπολιτισμού» αποτελούν κατά τον Μπαλτά (2021: 12) την αιτία για την μερική ολοκλήρωσή της στην μεσοπολεμική Ελλάδα. Η βία εντός και εκτός γηπέδων σχετίζεται με εκδηλώσεις βίας και φανατισμού στην κοινωνία της εποχής. Συνεπώς υπάρχει μία διαλεκτική σχέση ανάμεσα στο ποδόσφαιρο και τις κοινωνικές εξελίξεις. Παρά τις παραπάνω δυσκολίες, ο μεσοπόλεμος είναι η εποχή κατά την οποία το ποδόσφαιρο γνωρίζει ραγδαία ανάπτυξη στην ελληνική κοινωνία, καθιερώνονται οι ποδοσφαιρικοί θεσμοί και οι διοργανώσεις, τα πρώτα αθλητικά έντυπα κάνουν την εμφάνισή τους και η ενασχόληση με το ποδόσφαιρο και τους ποδοσφαιρικούς συλλόγους φτάνει να καταναλώνει ένα μεγάλο μέρος του ελεύθερου χρόνου των αντρών (Γάσιας, 2015).

Το ποδοσφαιρικό σωματείο σύμφωνα με τον Γάσια (2015), μετατρέπεται σε κύτταρο της αθλητικής και κοινωνικής ζωής του αντρικού πληθυσμού, τόσο ως θέαμα όσο και ως δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου, προσφέροντας στους συμμετέχοντες το

αίσθημα του ανήκειν σε μία κοινότητα. Παράλληλα σύμφωνα με τον Μπαλτά (2021: 12) στην περίοδο του Μεσοπολέμου έχουμε την εμφάνιση των πρώτων υβριδικών μορφών οργάνωσης και εμπορευματοποίησης του ποδοσφαίρου, καθώς οι σύλλογοι επιδίωκαν τα έσοδά τους να είναι ικανά να καλύπτουν τα έξοδα. Επίσης, επιφανείς επιχειρηματίες της εποχής ασχολήθηκαν με το ποδόσφαιρο, καταλαμβάνοντας θέσεις στα όργανα διοίκησης των δημοφιλέστερων σωματείων, αναζητώντας αναγνώριση και φήμη.

Το ποδόσφαιρο λοιπόν συνομιλεί με την κοινωνία και δεν είναι αποκομμένο από αυτή. Την περίοδο του Μεσοπολέμου, μέσω του ποδοσφαίρου εκφράζονται οι νέες ταυτότητες που διαμορφώνονται στην ελληνική κοινωνία. Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου του Μεσοπολέμου είναι η μαζικοποίηση του ποδοσφαίρου και η εξάπλωσή του σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Έτσι, πλάι στα μεγάλα αστικά σωματεία όπως ο Ολυμπιακός, ο Παναθηναϊκός, η ΑΕΚ και ο ΠΑΟΚ, εμφανίζονται εκατοντάδες ποδοσφαιρικά σωματεία, επίσημα και ανεπίσημα, τα οποία ιδρύονται από μέλη των εργατικών και μικροαστικών στρωμάτων, νέους, εφήβους και ανθρώπους με κοινά ενδιαφέροντα, που επιθυμούν να ψυχαγωγηθούν στον ελεύθερο χρόνο τους (Μπαλτάς, 2021)

2.2 Το ποδόσφαιρο από την κατοχή έως την Δικτατορία

Η ανάπτυξη του σωματειακού αθλητισμού και η δημιουργία αθλητικών δομών διοίκησης συνέβαλαν στην εξάπλωση του αθλητισμού στην χώρα. Στη βάση αυτή, σε μικρό χρονικό διάστημα από την εμφάνιση του, το ποδόσφαιρο αποτέλεσε το κύριο παιχνίδι μεταξύ αυτών που παίζονται από παιδιά στους ελεύθερους χώρους των γειτονιών των πόλεων και στα χωριά όλης της επικράτειας. Κατά τα χρόνια της κατοχής, η ποδοσφαιρική δραστηριότητα δεν σταμάτησε, αλλά συνεχίστηκε, με αλλαγές και προβλήματα. Διοργανώνονταν μόνο φιλικοί αγώνες και δεν διεξήχθη πανελλήνιο πρωτάθλημα, παρά την προσπάθεια της ΕΠΟ. Η συνέχιση του αθλητισμού ήταν μία από τις επιδιώξεις των αρχών κατοχής, ώστε να δημιουργήσουν μία αίσθηση κανονικότητας, αλλά και γνωρίζοντας τα οφέλη που μπορεί να αποκομίσει από τον αθλητισμό. Παράλληλα, στο χώρο του αθλητισμού δραστηριοποιήθηκε και η αντίθετη πλευρά, με χαρακτηριστική την οργάνωση νεολαίας του ΕΑΜ, την ΕΠΟΝ, η οποία προσπάθησε μέσω του αθλητισμού να προωθήσει τις θέσεις της (Σφακιανάκη, 2010). Την μεταπολεμική περίοδο, το ρεύμα αστυφιλίας και η συνεπαγομένη

πληθυσμιακή αύξηση των αστικών κέντρων δημιούργησαν νέες συνθήκες για την ανάπτυξη του ποδοσφαίρου. Μέχρι τη δεκαετία του 1950, η εμπορευματική λειτουργία του σημερινού ποδοσφαίρου δεν είχε εμφανιστεί στη χώρα. Οι θεατές των ποδοσφαιρικών αγώνων βίωναν την ποδοσφαιρική αντιπαράθεση, σχεδόν όπως την βιώνουν και οι ποδοσφαιριστές που πρωταγωνιστούσαν σε αυτήν. Αυτό οφείλεται στο ότι ακόμα οι ποδοσφαιριστές και οι φίλαθλοι μίας ομάδας είχαν κοινή κοινωνική και τοπική καταγωγή, κάτι που αναδεικνύεται σε βασικό ιδεολογικό πυλώνα της έννοιας της «ομάδας», που σε συμβολικό επίπεδο αποτελεί το νήμα που συνδέει όλους όσοι συμμετέχουν στο ποδοσφαιρικό δρώμενο, αποκρυσταλλώνοντας αξίες, και το βάρος της ιστορίας του τόπου (Παπαγεωργίου, 2007). Συνεπώς, στην παραπάνω συνθήκη δεν υπάρχει ακόμα αυτό που σήμερα ονομάζουμε «καταναλωτής ποδοσφαίρου», όσον αφορά τη συμμετοχή σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα, είτε από την πλευρά του θεατή είτε από την πλευρά του ποδοσφαιριστή. Η δε ύπαρξη εισιτηρίου σε αυτή την περίοδο, δεν αποτελεί ακόμα μια εμπορευματοποιημένη λειτουργία.

Σύμφωνα με τον Ζαϊμάκη (2010), τα σπορ χρησιμοποιήθηκαν από καθεστώτα ολοκληρωτισμού, ως εργαλεία κοινωνικού ελέγχου. Η περίπτωση της Χούντας στην Ελλάδα δεν αποτέλεσε εξαίρεση. Το καθεστώς με νομοθετικές ρυθμίσεις κατάφερε να διατηρεί τον έλεγχο όλου του φάσματος διοίκησης του ποδοσφαίρου, από το αθλητικό σωματείο έως τις ομοσπονδίες, αφού τίποτα δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς την άδεια της Γ.Γ.Α. Στο πλαίσιο αυτού του ασφυκτικού ελέγχου, σε κάθε σωματείο διοριζόταν κυβερνητικός επίτροπος, ο οποίος συμμετείχε στις συνεδριάσεις της διοίκησης. Έτσι, το καθεστώς προσδοκούσε να κερδίσει την αποδοχή και την αναγνώριση, μέσα από τη λαοφιλία του ποδοσφαίρου (Γιαννακόπουλος, 2016).

2.3 Μεταπολίτευση και η αυγή του επαγγελματικού ποδοσφαίρου

Τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης, πραγματοποιήθηκαν δομικές θεσμικές αλλαγές, οι οποίες στόχευαν στην ενίσχυση του κράτους και στη διεύρυνση της παρέμβασής του στην οικονομία, αλλά και στη διαμόρφωση της κυρίαρχης ιδεολογίας. Με βάση την παραπάνω κατεύθυνση, αναδιοργανώθηκαν θεσμοί όπως η εκπαίδευση, η οικογένεια, μέσω του οικογενειακού δικαίου, τα Μ.Μ.Ε., αλλά και ο αθλητισμός. Συνεπώς, οι διεργασίες στο πεδίο του αθλητισμού στην Ελλάδα, τα χρόνια που ακολούθησαν την πτώση της δικτατορίας των συνταγματαρχών, δεν περιορίστηκαν στην προσπάθεια εκδημοκρατισμού,

αλλά εξέφραζαν μία γενικότερη κοινωνική δυναμική, που ωθούσε στην συνολική αναδιοργάνωσή του. Ζητήματα εκσυγχρονισμού των δομών του ποδοσφαίρου στη χώρα είχαν τεθεί αρκετά χρόνια νωρίτερα, όμως με την πτώση της επταετούς χούντας δόθηκε η δυνατότητα αυτές οι διεργασίες να γίνουν πραγματικότητα (Τσούμας & Χουμεριανός, 2013). Οι διεργασίες αυτές οδήγησαν πέντε χρόνια μετά την κατάρρευση της δικτατορίας, το 1979, στη μετάβαση του ελληνικού ποδοσφαίρου στον επαγγελματισμό με νομοθετική ρύθμιση, με τους συλλόγους να μετατρέπονται σε ποδοσφαιρικές ανώνυμες εταιρίες και η ΕΠΑΕ ανέλαβε την διοργάνωση του πρωταθλήματος της Α' Εθνικής (Ζαϊμάκης, 2013).

Σημείο καμπής για την πορεία του ποδοσφαίρου στη χώρα μας ήταν η δεκαετία του 1980. Σύμφωνα με τον Ζαϊμάκη (2013), σε αυτή τη δεκαετία το ποδόσφαιρο υπερ-εμπορευματοποιήθηκε, νέες μορφές επενδύσεων και κεφαλαίων διοχετεύθηκαν σε αυτό και με την ανάπτυξη της τεχνολογίας διαμορφώθηκαν και διακινήθηκαν νέα αθλητικά προϊόντα σε όλο τον πλανήτη. Σε αυτό το νέο περιβάλλον, το ποδόσφαιρο από μία δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου, μετατράπηκε σε ένα ευπροσάρμοστο εμπόρευμα, του οποίου η διακίνησή του και η κατανάλωσή του περνούσε μέσα από συνεχώς αυξανόμενα μέσα, όπως η συμβατική και συνδρομητική τηλεόραση, τα αθλητικά ιντερνετικά sites, ο αθλητικός τύπος, και τα κάθε μορφής στοιχηματικά παιχνίδια. Απαριθμώντας τις νέες μορφές, μέσα από τις οποίες καταναλώνεται και διακινείται το ποδοσφαιρικό προϊόν, μπορούμε να διακρίνουμε ότι υπάρχει η τάση, η ενασχόληση με το άθλημα να γίνεται με όλο και μεγαλύτερη διαμεσολάβηση, χωρίς την ενεργό συμμετοχή σε αυτό από πλευράς καταναλωτή. Αποτέλεσμα αυτής της διαμεσολάβησης είναι η απομάκρυνση από αξίες του ποδοσφαίρου όπως η ομαδικότητα, η αλληλεγγύη, και η εξασθένιση των διαπροσωπικών δεσμών που αναπτύσσονταν παραδοσιακά μέσω του ποδοσφαίρου.

Παράλληλα, από την δεκαετία του 1990 και ιδιαίτερα αυτή του 2000 διαφοροποιήθηκε δραστικά ο τρόπος που τα παιδιά βιώνουν τον χώρο της πόλης ως κοινωνική ομάδα. Εκφράζεται όλο και πιο έντονα η ανάγκη προστασίας των παιδιών από τον αστικό ιστό, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται εντός της πόλης όλο και περισσότεροι εξειδικευμένοι χώροι για παιχνίδι. Επικρατεί η τάση το παιδικό παιχνίδι, όπως και οι υπόλοιπες κοινωνικές δραστηριότητες, να συμβαίνει σε συγκεκριμένο χώρο και συγκεκριμένη ώρα (Θανάση & Φορούλη, 2018). Στη νέα αυτή συνθήκη που προβάλλει στο πλαίσιο της πόλης, η εμπειρία του παιχνιδιού προδιαγράφεται σύμφωνα με το τί επιτρέπει ο εκάστοτε χώρος με βάση τη μορφή, το περιεχόμενο, και τη θέση του. Στερείται έτσι από

τα παιδιά η αλληλεπίδραση με το κοινωνικό περιβάλλον της πόλης και η συνειδητοποίηση του συλλογικού ανήκειν (Καίσαρη, 2009). Η παραπάνω αλλαγή επηρεάζει και τη δραστηριότητα του ποδοσφαίρου της αλάνας, η οποία ήταν μία από τις κύριες ασχολίες, αν όχι η βασική, των αγοριών στον ελεύθερο χρόνο τους.

2.4 Οι επιπτώσεις της εμπορευματοποίησης του ποδοσφαίρου

Η εμπορευματοποίηση του αθλήματος αγγίζει και άλλες πτυχές, λιγότερο φανερές με την πρώτη ματιά. Σύμφωνα με τους Giulianotti και Robertson (2004), η διαδικασία της εμπορευματοποίησης αναπόφευκτα επηρεάζει το πολιτισμικό πλαίσιο του παγκοσμιοποιημένου ποδόσφαιρου. Σε αυτές τις συνθήκες που διαμορφώνονται, υπάρχει η απειλή της μη ουσιαστικής συμμετοχής στην εποικοδομητική σχετικοποίηση των πολιτιστικών ταυτοτήτων και πρακτικών μέσω του αθλητισμού για ορισμένες κοινότητες ή πληθυσμιακές ομάδες που βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό. Έτσι, ενώ το ποδόσφαιρο από τη φύση του θα μπορούσε να βοηθήσει σε διαδικασίες κοινωνικής ένταξης ευάλωτων ομάδων, όπως για παράδειγμα οι πρόσφυγες και οι μετανάστες, στην ουσία δεν γίνεται κάποια οργανωμένη προσπάθεια από τους αρμόδιους φορείς σε αυτή την κατεύθυνση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυναμικής του αθλήματος είναι η ομάδα «Αθλητική Ελπίδα Προσφύγων», που αποτελεί σύμφωνα με τη Λούκα (2017) την πιο συγκροτημένη κίνηση ένταξης του ποδοσφαίρου σε μία θεραπευτική, πολύπλευρη διαδικασία για τους πρόσφυγες. Η σημασία της συμμετοχής έχει αυξημένη βαρύτητα για αυτούς τους ανθρώπους, οι οποίοι με βίαιο τρόπο και παρά τη θέλησή τους, έχασαν την ταυτότητά τους και βρέθηκαν χωρίς κανένα αποκούμπι σε ένα κοντέινερ, σε κάποια δομή. Μέσω του ποδοσφαίρου εντάσσονται πάλι σε ένα σύνολο και αποκτούν μία κανονικότητα που τους επιτρέπει να δουν τη ζωή έξω από το πλαίσιο του καταυλισμού. Στις περισσότερες περιπτώσεις, παρόμοιες προσπάθειες ξεκινούν αυτοοργανωμένα και έπειτα από πρωτοβουλία μεμονωμένων ατόμων ή οργανώσεων.

Σύμφωνα με τον Bourdieu (2020), το κεφάλαιο αποτελεί κοινωνική σχέση, άρα κοινωνική δύναμη που υπάρχει και είναι αποτελεσματική μονάχα μέσα στο πεδίο που παράγεται και αναπαράγεται. Η κοινωνική σειρά και η εξουσία καθορίζονται από το ειδικό κεφάλαιο που οι δρώντες μπορούν να θέσουν σε κίνηση. Αυτό σημαίνει ότι στο πεδίο του εμπορευματοποιημένου ποδοσφαίρου, σε πρώτο πλάνο θα είναι ότι κινητοποιεί και είναι

ικανό να αναπαράγει το οικονομικό κεφάλαιο που δραστηριοποιείται στο πεδίο, συνεπώς το άθλημα το ίδιο αντιμετωπίζεται ως προϊόν. Άρα, σημαντικές κοινωνικές πλευρές του ποδοσφαίρου καταδικάζονται να βρίσκονται στο περιθώριο. Αντίστοιχα, είναι σημαντική η κοινωνική πτυχή του ποδοσφαίρου της «αλάνας» για τους συμμετέχοντες. Στο παιχνίδι αυτό των παιδιών σε γειτονιές, πλατείες και αλάνες, σύμφωνα με τον Galeano (2016), υπάρχει η ομορφιά που βάση της έχει την απόλαυση του παιχνιδιού και μόνο, χωρίς κάποιο σκοπό, χωρίς περιορισμό χρόνου και χωρίς την ανάγκη διαιτητή. Μια ομορφιά που χάνεται, καθώς το ποδόσφαιρο καταλήγει, με την πάροδο του χρόνου, να γίνει μία βιομηχανία.

Το ποδόσφαιρο αποτελεί σήμερα μία από τις καθημερινές ασχολίες ενός μεγάλου κομματιού του πληθυσμού, ιδιαίτερα του ανδρικού. Αυτοί όμως που τελικά θα το εξασκήσουν στην πραγματικότητα είναι αρκετά λιγότεροι. Παρόλα αυτά είναι η δημοφιλέστερη μορφή άσκησης στον ελεύθερο χρόνο, ανάμεσα στους κατοίκους της Ευρώπης. Σύμφωνα με τους Hulteen et al. (2017), το ποσοστό αυτών που επιλέγουν το ποδόσφαιρο ως μία μορφή ψυχαγωγίας και άσκησης στην Ευρώπη ανέρχεται στο 10% με το τρέξιμο στη δεύτερη θέση προτίμησης με 9,3%. Σημαντικό κατά συνέπεια είναι να μελετήσουμε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αυτό το μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού ασκεί το ποδόσφαιρο, ιδιαίτερα σε αστικό περιβάλλον όπως της Αθήνας, κάτι που θα μας απασχολήσει στο επόμενο κεφάλαιο.

3 Ποδόσφαιρο αναψυχής στον αστικό ιστό της Αθήνας

Στη σημερινή εποχή, όπου ο αυξάνεται ο κοινωνικός καταμερισμός της εργασίας και τα κοινωνικά προβλήματα γίνονται όλο και εντονότερα, η αξία των σπορ ως ψυχαγωγική και χαλαρωτική λειτουργία γίνεται ακόμα εμφανέστερη. Σε μία όλο και πιο σκληρή καθημερινότητα, τα σπορ δίνουν τη δυνατότητα «διαφυγής», χτίζοντας ένα διαφορετικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τους Ελίας και Ντάνινγκ (2010) τα σύγχρονα σπορ είναι αποτέλεσμα μίας διαδικασίας εκπολιτισμού. Η εμφάνισή τους προέκυψε μέσα από την μείωση της κοινωνικής βίας και την ομαλή διεκδίκηση της εξουσίας στο πλαίσιο του κοινοβουλευτισμού και προσφέρουν ένα πεδίο, όπου μπορούν να εκφραστούν συναισθήματα και να υπάρξουν εντάσεις ελεγχόμενα και ακίνδυνα για την κοινωνική λειτουργία. Εκεί εντοπίζει και ο Κυπριανός (2013) το παράδοξο των σύγχρονων σπορ, που από τη μία αποτελούν πεδίο εκτόνωσης και χαλάρωσης από το περιοριστικό κοινωνικό πλαίσιο, χωρίς όμως από την άλλη πλευρά να διαταράσσουν τις δομές και τις βεβαιότητες της σύγχρονης κοινωνίας. Στο σύγχρονο εμπορευματοποιημένο ποδόσφαιρο, η νίκη παύει απλά να είναι το επιθυμητό αποτέλεσμα, αλλά αποτελεί ανάγκη για επιβίωση σε ένα περιβάλλον αχαλίνωτου ανταγωνισμού, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με την ιδιότητα του ποδοσφαίρου ως παιχνίδι (Ελευθεράτος, 2010). Όπως γίνεται κατανοητό, το ποδόσφαιρο, σε αυτή τη μορφή του, περισσότερο αναπαράγει τα κοινωνικά προβλήματα παρά διαμορφώνει συνθήκες για χαλάρωση και εκτόνωση από αυτά. Ο Vinnai (1978) αναφέρει ότι αν από το ποδόσφαιρο αφαιρεθεί το θεμελιακό στοιχείο του παιχνιδιού και μεταβληθεί σε καθαρή εργασία, θα εκλείψει και η ουσία του, αφού ο κόσμος της σκοπιμότητας θα εμποδίζει την ζωτικότητα του. Το στοιχείο του παιχνιδιού σύμφωνα με τον ίδιο, διατηρείται όταν το ποδόσφαιρο παίζεται ιδιωτικά ανάμεσα σε φίλους, απομακρυσμένο από την πίεση της εμπορευματικής λειτουργίας. Σύμφωνα με τον Huizinga (1989) το παιχνίδι είναι εντελώς αντίθετο από τη σοβαρότητα, είναι μία λειτουργία που τοποθετείται συνειδητά εκτός της συνηθισμένης ζωής και δεν σχετίζεται με κανένα υλικό συμφέρον ή επιδίωξη. Συνεπώς, το ποδόσφαιρο για να διατηρήσει το δομικό συστατικό του παιχνιδιού, θα πρέπει να παίζεται εκτός του πλαισίου που θέτει η καθετοποιημένη διοίκησή του στη χώρα αλλά και διεθνώς, υπό την οποία προκρίνεται η εμπορευματική πλευρά του αθλήματος. Μπορούμε λοιπόν στο σημείο αυτό να κάνουμε ένα διαχωρισμό ανάμεσα στο επίσημο ποδόσφαιρο, που οργανώνεται από διοικητικούς ποδοσφαιρικούς θεσμούς, όπως ενώσεις,

εθνικές και διεθνείς ομοσπονδίες και στο ανεπίσημο ποδόσφαιρο που παίζεται ανεξάρτητα από αυτές, με βασικό σκοπό την ψυχαγωγία των συμμετεχόντων.

Τα ανεπίσημα σπορ αποτελούν, σύμφωνα με τους Wheaton και O’Loughlin (2017), χώρο όπου αμφισβητούνται οι κοινωνικές ανισότητες, η κυβερνησιμότητα, οι αθλητικές πολιτικές και οι θεσμικές δομές. Το ποδόσφαιρο είναι μία κοινωνικά κατασκευασμένη δραστηριότητα με βαθύ κοινωνικό νόημα, για αυτό και η πολιτισμική και εμπορική μορφή που έχει το σύγχρονο ποδόσφαιρο απορρίπτεται από μερίδα κόσμου που ασχολείται με αυτό. Η αφαίρεση του στοιχείου της κοινότητας από τις ευρύτερες κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται εντός του αθλήματος και η μετατροπή του σε μία εμπορικά διαμεσολαβημένη δραστηριότητα είναι μία διαδικασία που αντιμετωπίζει έντονες δυσκολίες. Στο χώρο του ποδοσφαίρου δεν βρίσκουν εφαρμογή οι τυπικές διαδικασίες μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή και ως εκ τούτου η υπαγωγή του ποδοσφαίρου, και όσων λαμβάνουν μέρος σε αυτό, στην επιχειρηματική λογική της αγοράς δε μπορεί να θεωρείται δεδομένη (Kennedy & Kennedy, 2016).

Οι μορφές του ποδοσφαίρου που μελετά η παρούσα εργασία, το ποδόσφαιρο της «αλάνας» και το 5X5 διατηρούν τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Διατηρούν την ουσία του παιχνιδιού στον πυρήνα τους, δεν έχουν άλλη σκοπιμότητά από τη ψυχαγωγία των συμμετεχόντων και διατηρούν αυτοτέλεια από τις διοικητικές δομές του επίσημου ποδοσφαίρου. Έχουν δηλαδή χαρακτήρα κυρίως αναψυχής. Αυτές οι μορφές συχνά μένουν στη σκιά του επαγγελματικού ποδοσφαίρου, παρά το γεγονός ότι σχεδόν όλοι έχουν συμμετάσχει ως παιδιά ή ως ενήλικες σε αυτές με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Στο επίπεδο αυτό, το ποδόσφαιρο αποτελεί μέρος της εβδομαδιαίας ρουτίνας της ζωής. Σύμφωνα με τον Walvin (2001) το υπόβαθρο αυτό του λαϊκού ποδοσφαίρου είναι που στηρίζει το επαγγελματικό παιχνίδι. Τα εκατομμύρια των απλών παιχτών διατηρούν ενδιαφέρον για τον ισχυρό, εμπορικά καθοδηγούμενο κόσμο του επαγγελματικού ποδοσφαίρου, αλλά περισσότερο από αυτό, η δημοφιλία του ποδοσφαίρου μας οδηγεί στις ρίζες του ίδιου του παιχνιδιού. Εντάσσεται απλά και εύκολα στην καθημερινότητα και συγκαταλέγεται ανάμεσα στις συνήθειες των ανθρώπων και για το λόγο αυτό ήταν και παραμένει ένα λαϊκό παιχνίδι.

3.1 Ποδόσφαιρο αναψυχής και ελεύθερος χρόνος.

Το ποδόσφαιρο είναι από τα αθλήματα που έχουν ελάχιστες απαιτήσεις σε εξοπλισμό για να παιχτεί, για την ακρίβεια, είναι αρκετή μία μπάλα ποδοσφαίρου, ώστε να στηθεί ένας αγώνας. Αυτό που απαιτείται από την άλλη είναι μεγάλη επιφάνεια χώρου, σχετικά επίπεδη, χωρίς να περιβάλλονται μεγάλα εμπόδια και να είναι ελεύθερη από κυκλοφορία και άλλες ιδιωτικές χρήσεις όπως τραπεζοκαθίσματα εστίασης και φυσικά να υπάρχει επαρκής φωτισμός, είτε με φυσικό τρόπο, κατά τη διάρκεια της μέρας, είτε με τεχνητό. Μπορεί να είναι ένα οικόπεδο, ένας αδιέξοδος δρόμος, η αυλή ενός σχολείου είτε ένα πάρκο ή μία πλατεία. Επίσης, απαραίτητη για τη διεξαγωγή ενός αγώνα ποδοσφαίρου είναι η παρουσία όσων θέλουν να συμμετάσχουν σε αυτόν και να διαθέσουν μέρος του ελεύθερου χρόνου τους. Κατά συνέπεια, δύο καθοριστικοί παράγοντες για το παιχνίδι είναι ο χώρος και ο ελεύθερος χρόνος, δύο διαστάσεις οι οποίες στο πλαίσιο της ζωής των σύγχρονων πόλεων μεταβάλλονται ραγδαία.

3.2 Ο ελεύθερος χρόνος

Ο ελεύθερος χρόνος ενός ανθρώπου είναι το σύνολο του χρόνου που απομένει μετά την ολοκλήρωση των επαγγελματικών του υποχρεώσεων. Κατά συνέπεια, ο ελεύθερος χρόνος καθορίζεται τόσο ως προς το μέγεθος όσο και ως προς την κατανομή του κατά τη διάρκεια της μέρας ή της εβδομάδας, σε αναλογία με τις εργασιακές υποχρεώσεις του ατόμου. Το ποσοστό των εργαζόμενων παγκοσμίως που εργάζεται σε βάρδιες πλέον αποτελεί το 20%, ένα ποσοστό που αναμένεται να έχει αυξητική τάση για να μπορέσουν οι επιχειρήσεις να ανταποκριθούν στην ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών καθ' όλη τη διάρκεια του 24ώρου (Amani et al., 2013). Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης το 33% των εργαζομένων δουλεύει περισσότερες ώρες από αυτές που αναγράφονται στη σύμβασή του, και οι αυτοαπασχολούμενοι, στους οποίους η Ελλάδα έχει το μεγαλύτερο ποσοστό στην Ε.Ε (16%) δουλεύουν οι μισοί 6-7 μέρες την εβδομάδα (Eurofound, 2021). Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας, που στην ουσία καταργεί την έννοια του δώρου για όποιο διάστημα θέλει ο εργοδότης (Λιβιτσάνος, 2021), δημιουργούν ένα περιβάλλον για πολλούς εργαζόμενους, όπου ο ελεύθερος χρόνος αφενός μειώνεται και αφετέρου δεν κατανέμεται σε σταθερά χρονικά διαστήματα, ώστε να μπορεί το άτομο να

οργανώσει τις δραστηριότητες που αυτός περιλαμβάνει, είτε ατομικά είτε σε συνδυασμό με τον περίγυρό του, όπως φίλους, οικογένεια, συναδέλφους κτλ.

Κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου, το άτομο καλείται να διεκπεραιώσει προσωπικές και άλλες μη αμειβόμενες υποχρεώσεις και μόνο ένα μέρος του μπορεί να το διαθέσει σε μία δραστηριότητα που επιλέγει ελεύθερα για την ψυχαγωγία του όπως το ποδόσφαιρο. Οι Ελίας και Ντάννινγκ (2010), για να διακρίνουν γεγονότα που συμβαίνουν στον ελεύθερο χρόνο και συχνά συσκοτίζονται από την τάση εξομοίωσής του με τη σχολή, δημιούργησαν ένα ταξινομικό σχήμα, μέσα από το οποίο αναδεικνύονται οι βασικές μορφές δραστηριοτήτων που συμβαίνουν σε αυτό το χρόνο. Το σχήμα αυτό το ονόμασαν «φάσμα ελεύθερου χρόνου», γιατί όπως συμβαίνει και με τα χρώματα του χρωματικού φάσματος, έτσι και οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου συχνά επικαλύπτονται ή συνδυάζονται. Οι τρεις γενικές κατηγορίες που χωρίζουν τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου είναι 1) Οι ρουτίνες του ελεύθερου χρόνου, 2) Ενδιάμεσες δραστηριότητες που κυρίως εξυπηρετούν ανάγκες αυτοπραγμάτωσης και προσανατολισμού και 3) Οι δραστηριότητες της σχολής. Τα ειδικά χαρακτηριστικά κάθε δραστηριότητας της σχολής μπορούμε να τα αντιληφθούμε σε συνάρτηση τόσο με την επαγγελματική δραστηριότητα του ατόμου όσο και με τις υπόλοιπες δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου που δεν εντάσσονται στη σχολή (Ελίας & Ντάννινγκ, 2010). Για αυτό το λόγο, στη συνέχεια θα αξιοποιήσουμε το φάσμα του ελεύθερου χρόνου για τον εντοπισμό των ειδικών χαρακτηριστικών του ποδοσφαίρου της «αλάνας» και του 5X5, σε μία πόλη όπως είναι η Αθήνα.

3.2.1 Φάσμα ελεύθερου χρόνου

Την πρώτη κατηγορία του φάσματος του ελεύθερου χρόνου αποτελούν οι ρουτίνες του ελεύθερου χρόνου. Σε αυτές περιλαμβάνονται η κάλυψη των βασικών βιολογικών αναγκών της καθημερινότητας, όπως η διατροφή, το μπάνιο κτλ. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται επίσης η οικογενειακή καθημερινότητα και το νοικοκυριό, δηλαδή η φροντίδα των παιδιών της οικογένειας, η καθαριότητα του σπιτιού και γενικά εργασίες μη επαγγελματικής φύσης σχετικά με την οικογένεια και το άτομο. Όπως γίνεται κατανοητό, οι υποχρεώσεις του ατόμου που σχετίζονται με την οικογένεια αυξάνονται, όταν έχει στην επιμέλειά του παιδιά. Στο αστικό περιβάλλον, υπάρχει ως τάση η αποδυνάμωση της εκτεταμένης οικογένειας, δηλαδή της σχέσης αλληλεγγύης και αλληλεξάρτησης μεταξύ γενεών, με την ευρύτερη

οικογένεια να συμμετέχει στις εργασίες τους σπιτιού και στην ανατροφή των παιδιών, και επικράτησης του πυρηνικού μοντέλου οικογένειας, δηλαδή μία οικογένεια, όπου οι γονείς είναι εξολοκλήρου υπεύθυνοι για τις εργασίες του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών (Γιώτσα, 2015). Αποτέλεσμα είναι να καταναλώνεται μεγαλύτερο κομμάτι του ελεύθερου χρόνου για αυτές τις υποχρεώσεις και κατά συνέπεια ο ελεύθερος χρόνος που μπορεί να αφιερωθεί από γονείς σε δραστηριότητες τηςσχόλης να μειώνεται. Επίσης, επειδή οι εργασίες αυτές, όπως και η επαγγελματική απασχόληση, δεν είναι ταυτόχρονες για όλους, δημιουργείται η δυσκολία εύρεσης κοινής ώρας μετά το πέρας τους, ώστε να αφιερωθεί στο ποδόσφαιρο αναψυχής.

Στην κατηγορία των ενδιάμεσων δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου εντάσσονται δραστηριότητες όπως η συμμετοχή στα κοινά (π.χ. σε κάποιο σύλλογο, ή σε εκλογές), η ανάγνωση εφημερίδας ή η παρακολούθηση πολιτικών συζητήσεων στη τηλεόραση, η ενασχόληση με τη θρησκεία, χόμπι που απαιτούν αρκετή δουλειά και επιμονή, αλλά και εργασία για το ίδιο το άτομο με στόχο επαγγελματική εξέλιξη. Το ρευστό κοινωνικό και επαγγελματικό περιβάλλον της σύγχρονης μεταβιομηχανικής κοινωνίας απαιτεί τη συνεχή και δια βίου ανανέωση των γνώσεων του ατόμου για να ανταπεξέλθει στα μεταβαλλόμενα δεδομένα (Χάδου, 2017). Παρουσιάζονται λοιπόν νέες απαιτήσεις για το άτομο, που βαραίνουν τον ελεύθερο χρόνο του εργαζόμενου.

Οι δραστηριότητες τηςσχόλης μπορεί να είναι κοινωνικού χαρακτήρα δραστηριότητες, όπως η συμμετοχή σε τελετές, όπως ένας γάμος ή ένα επίσημο δείπνο ή σε άτυπες «κοινότητες τηςσχόλης», οι οποίες χαρακτηρίζονται από τις φιλικές σχέσεις και τα ανοικτά συναισθήματα, όπως η έξοδος σε μία ταβέρνα, μία οικογενειακή συνάθροιση ή απλά μία παρέα που συζητάει. Μπορούν να είναι ευχάριστες, λιγότερο εξειδικευμένες δραστηριότητες, όπως τα ταξίδια ή μία πεζοπορία και τέλος η συμμετοχή σε παιχνίδια ή σε «μιμητικές δραστηριότητες». Με την έννοια «μιμητικές δραστηριότητες» οι Ελίας και Ντάνιγκ (2010) εννοούν της δραστηριότητες αυτές που προκαλούν συναισθήματα, τα οποία προσομοιάζουν με αυτά που εκλύονται σε σοβαρές καταστάσεις της ζωής αλλά με παιγνιώδη και ευχάριστη μορφή, χωρίς να εμπεριέχουν τους κινδύνους της πραγματικής ζωής. Μία από αυτές της δραστηριότητες είναι και το ποδόσφαιρο αναψυχής. Σύμφωνα με τον Toti (1985), στη σύγχρονη κοινωνία ο ελεύθερος χρόνος είναι ένα ζήτημα που αντιμετωπίζεται με όρους οικονομίας και εκλαμβάνεται ως εμπορεύσιμη αξία. Οι νόμοι της αγοράς είναι αυτοί που καθορίζουν τόσο τον ελεύθερο χρόνο, όσο και το χρόνο εργασίας.

Η διαδικασία της ανταλλαγής αναπαράγεται μέσω της ψυχαγωγίας, καθώς ακόμα και οι «ανταμοιβές» που αυτή προσφέρει στον καταπιεσμένο και δυσανεσθημένο εργαζόμενο είναι έννοια εμπορική. Η δραστηριότητα του 5x5 είναι μία από τις μιμητικές δραστηριότητες, δομημένη εξ αρχής με εμπορικά κριτήρια, που δίνει τη δυνατότητα στο άτομο να υπερκεράσει προβλήματα που δημιουργεί ο σύγχρονος αστικός τρόπος ζωής, ως προς τη διαχείριση του χρόνου και να συμμετέχει στο ποδόσφαιρο αναψυχής. Σύμφωνα με τους Κουθούρη κ.α. (2005), οι σημαντικότεροι ανασταλτικοί παράγοντες για τη μη συμμετοχή στο ποδόσφαιρο αναψυχής είναι η διαχείριση του χρόνου και η εύρεση παρέας.

Ένα γήπεδο 5X5 έχει την ευχέρεια της διοργάνωσης αγώνα με τεχνητό φωτισμό, διευρύνοντας έτσι τις ώρες μέσα στη μέρα, που μπορεί κάποιος να παίζει ποδόσφαιρο αναψυχής. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν, ότι οι πιο συνηθισμένες μέρες και ώρες για αγώνες 5x5 είναι οι καθημερινές, από τις 21:00 και έπειτα. Επίσης, απαιτεί μικρό αριθμό συμμετεχόντων για τη διεξαγωγή, κάτι που διευκολύνει την εξεύρεση παρέας μία κοινή ώρα. Στην εξεύρεση της παρέας βοηθάει και η δημιουργία μίας κοινότητας γύρω από τη δραστηριότητα όπου μπορεί να βρεθεί συμπαίκτης, σε περίπτωση που δεν υπάρχει ικανός αριθμός για τη διεξαγωγή του αγώνα.

3.3 Ο χώρος

Η Αθήνα είναι μία πόλη που παρουσιάζει έλλειψη δημόσιων χώρων, ένα φαινόμενο που έγινε εντονότερο μετά την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Κύρια χαρακτηριστικά των πολιτικών που εφαρμόστηκαν ήταν η ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση δημόσιων χώρων, η διασφάλιση των βέλτιστων προϋποθέσεων για μεγάλες ιδιωτικές επενδύσεις και η σύμπραξη ιδιωτικού και δημοσίου τομέα. Στην περίοδο που ζούμε, όπως αναφέρει ο Carmona (2010) οι νέες μορφές δημόσιου χώρου που εμφανίζονται, αποκτούν χαρακτηριστικά που υπαγορεύονται από την ανάγκη να προσελκύσουν και να εξυπηρετήσουν τα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες που έχουν την οικονομική επάρκεια να καταναλώσουν. Οι νέοι δημόσιοι χώροι έχουν αξία, όταν μπορούν να εκμεταλλευτούν εμπορικά. Η παραπάνω συνθήκη δεν ευνοεί την δραστηριότητα του ποδοσφαίρου της «αλάνας» μιας και το «γήπεδο» σε αυτή τη δραστηριότητα μπορεί να είναι ένας οποιοσδήποτε ελεύθερος χώρος, ένα οικόπεδο, μία πλατεία, ακόμα και ένας δρόμος με χαμηλή κυκλοφορία. Δεν διατηρεί κάποια μονιμότητα στο μέρος, αλλά ξεδιπλώνεται και

εξαφανίζεται όποτε χρειαστεί. Δεν καταλαμβάνει τη γη, αλλά συνυπάρχει με άλλες δραστηριότητες που συμβαίνουν στο σημείο, είναι οι συμμετέχοντες που το δημιουργούν και υπάρχει για αυτούς για το διάστημα που το χρησιμοποιούν. Το «γήπεδο» δεν εξαρτάται από τις φυσικές συνθήκες, αλλά αντίθετα απορροφά τα όποια υλικά βρίσκονται εντός του και γίνονται μέρος του (Grønlund, 2021). Μία εντελώς διαφορετική χρήση του δημόσιου χώρου, στην οποία το οικονομικό κριτήριο δεν αποτελεί εμπόδιο για τη συμμετοχή. Μια τέτοια χρήση όμως ενός δημόσιου χώρου που είναι διαμορφωμένος με βάση τις εμπορικές δραστηριότητες που φιλοξενεί είναι αδύνατη, εφόσον όχι μόνο δεν προσφέρει κάτι στην εμπορική λειτουργία του, αλλά ίσως και να τη διαταράσσει.

Οι αθλητικές εγκαταστάσεις για τη δραστηριότητα του 5X5 δημιουργήθηκαν εξ' αρχής με εμπορικά κριτήρια, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις δημοτικών εγκαταστάσεων, όπου αρχικά η χρήση τους ήταν δωρεάν για τους δημότες, αλλά με το πέρασμα των χρόνων η χρήση και αυτών των γηπέδων γίνεται με αντίτιμο. Το πρώτο γήπεδο 5x5 κατασκευάστηκε στην Αθήνα το 1998 και από τότε και ιδιαίτερα μετά το 2004 κατασκευάζονται γήπεδα σε όλη την Αθήνα με αποτέλεσμα σήμερα να φτάνουν σε αριθμό τα 230 γήπεδα. Σύμφωνα με τον Ζεντελή (2001), η βέλτιστη χρήση γης είναι αυτή που επιφέρει το μέγιστο δυνατό κέρδος από τη χρήση της. Οφείλει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τις αγοράς, και να είναι υλοποιήσιμη, χωρίς εξωφρενικό κόστος προσαρμογής και βελτίωσης και να είναι νόμιμη. Όπως αναφέρει ο Μάρκου (2006) τα γήπεδα 5x5 έδωσαν την ευκαιρία να μετατραπούν άχρηστα χωράφια σε «επιχειρήσεις-χρυσορυχεία». Τα γήπεδα αυτά κατασκευάστηκαν λοιπόν σε χώρους που πριν από αυτά δεν μπορούσαν να αναπτυχθούν σε αυτούς επικερδείς εμπορικές δραστηριότητες. Αυτό αποτυπώνεται και στον τρόπο που τα γήπεδα 5x5 κατανέμονται στον ιστό της πόλης. Σε περιοχές όπως ο δήμος της Αθήνας, ένα γήπεδο 5x5 δεν αποτελεί τη βέλτιστη χρήση γης, καθώς η έκταση που αυτό καταλαμβάνει, μπορεί να είναι αποδοτικότερη ακολουθώντας άλλες χρήσεις, όπως η οικοδόμηση κατοικιών ή εμπορικού κέντρου. Χαρακτηριστικά, στο Δήμο Αθήνας, ο οποίος είναι ο πολυπληθέστερος δήμος της Ελλάδας, δεν υπάρχει κανένα γήπεδο 5x5 που να έχει φτιαχτεί σε ιδιωτικό ακίνητο από επιχειρηματία. Υπάρχουν στο σύνολο 11 γήπεδα 5x5, τα οποία έχουν κατασκευαστεί όλα από τον Δήμο σε δημόσιο χώρο. Στον αντίποδα, σε περιοχές όπως ο Άγιος Ιωάννης Ρέντης και το Αιγάλεω, ανάμεσα στα πρακτορεία μεταφορών, που βρίσκονται σε απαξιωμένη γη, έχουν συγκεντρωθεί συνολικά 41 γήπεδα, σε πολύ κοντινή απόσταση μεταξύ τους (βλ. Παράρτημα).

4 Θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας

Για την ανάλυση του ερευνητικού υλικού στηριχθήκαμε στα εργαλεία που μας προσφέρει η θεωρία του Γάλλου ακαδημαϊκού Pierre Bourdieu. Ο Bourdieu προσεγγίζει κριτικά τους μηχανισμούς αναπαραγωγής των κοινωνικών διαφορών και τους μηχανισμούς διοίκησης των σπορ, διαμορφώνοντας μία θεωρία για το αθλητικό πεδίο, το ρόλο της έξις στην επιλογή των σπορ και την πολιτισμική διάκριση (Ζαϊμάκης, 2015). Σύμφωνα με τον Λελεδάκη (2006), ο Bourdieu χρησιμοποιώντας την έννοια της έξις (Habitus) επαναφέρει στο προσκήνιο την παραδοχή των περισσότερων κοινωνιολογικών θεωριών, ότι δηλαδή το άτομο καθορίζεται σε ένα μεγάλο βαθμό από την κοινωνία στην οποία ζει, άρα η δράση του δεν μπορεί να είναι εντελώς αυτόνομη και ανεξάρτητη. Η θέση αυτή του Bourdieu έρχεται να αντικρούσει θέσεις που εκφράζονται στην εποχή μας, οι οποίες αναγνωρίζουν την απόλυτη ελευθερία του ατόμου στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του και της δράσης του.

4.1 Η έννοια της Έξις

Ο Bourdieu θέτει υπό αμφισβήτηση τη λογική της ατομικότητας και της ελευθερίας των επιλογών, που κυριαρχεί στις σύγχρονες αστικές κοινωνίες. Ατομικές, αλλά και συλλογικές πρακτικές δε δημιουργούνται από το υποκείμενο στο κενό, αλλά είναι παράγωγα της έξις, του πλαισίου δηλαδή των αντιληπτικών και αξιολογικών σχημάτων που έχουν διαμορφωθεί στην πάροδο της ζωής του ατόμου. Η έννοια της έξις μας προσφέρει τη δυνατότητα να κατανοήσουμε ότι ο άνθρωπος που ακολουθεί μία πρακτική, καθορίζεται από την ατομική του ιστορία στο πλαίσιο της κοινωνίας, αλλά ταυτόχρονα ενεργεί (Νάστος, 2013). Η πρακτική λοιπόν εμφανίζεται πρώτα ως έκφραση μίας διαμορφωμένης από πριν ενέργειας, μία λειτουργία που μπορεί να περιγραφεί με τον όρο δομή, μία κατάσταση έξις η οποία υποδεικνύει την προδιάθεση, την τάση ή την κλίση του ατόμου. (Tomlinson, 2004). Οι άνθρωποι που συναντιούνται κάθε εβδομάδα σε ένα γήπεδο 5x5 για να ασκήσουν στη πράξη το άθλημα του ποδοσφαίρου δεν βρέθηκαν εκεί τυχαία, χωρίς να έχουν τίποτα κοινό, αλλά τους οδηγεί εκεί το κοινό κοινωνικό υπόβαθρο που έχει διαμορφωθεί, κατά τη διάρκεια της ζωής τους.

Η έξη, σύμφωνα με τον Bourdieu (2020: 217) έχει τον διπλό ρόλο να εμφανίζεται σαν δομούσα δομή, οργανώνοντας τις πρακτικές και τις αντιλήψεις γύρω από αυτές, αλλά επίσης και σαν μία δομημένη δομή, προϊόν και η ίδια της ενσωμάτωσης από το υποκείμενο των ταξικών κοινωνικών διαιρέσεων. Στις διαθέσεις λοιπόν της έξης εγγράφεται ολόκληρη η δομή ενός συστήματος συνθηκών μέσα στο οποίο διαμορφώνεται η πρακτική. Έτσι, θεμελιακές αντιθέσεις στη δομή των συνθηκών, όπως για παράδειγμα φτωχός-πλούσιος ή αδύνατος-υπέρβαρος, τείνουν να επιβληθούν ως θεμελιακές αρχές της διαμόρφωσης της πρακτικής αλλά και της αντίληψης γύρω από αυτή. Με αυτόν τον τρόπο, η έξη συμβάλει στην παραγωγή αναπαραστάσεων και πρακτικών, οι οποίες προσαρμόζονται περισσότερο από αυτό που είναι εμφανές στις αντικειμενικές συνθήκες, μέσα στις οποίες παράγονται (Bourdieu, 2020: 286). Σωματοποιημένες λοιπόν πρακτικές που μπορεί να μας μοιάζουν ως προϊόντα ελεύθερης βούλησης με την πρώτη ματιά, όπως για παράδειγμα η επιλογή μίας αθλητικής δραστηριότητας όπως το ποδόσφαιρο 5x5, εμπεριέχουν όλες τις αντιλήψεις που έχουν διαμορφωθεί κάτω από τις κοινωνικές συνθήκες που το άτομο έχει ζήσει τη ζωή του, χωρίς αναγκαστικά το υποκείμενο της δράσης να αντιλαμβάνεται τις γενεσιουργές αιτίες πίσω από αυτές τις πρακτικές. Άρα και η δραστηριότητα του ποδοσφαίρου αναψυχής δεν νοείται να μελετηθεί αποσπασμένη από την κοινωνία και τις πολιτισμικές πρακτικές της εποχής της. Η πρακτική, σύμφωνα με τη θεωρία του Bourdieu δεν καθορίζεται μηχανιστικά από τις συνθήκες, αλλά ούτε από την ελεύθερη βούληση του ατόμου. Η έννοια της έξης γεφυρώνει το κοινωνικό με το ατομικό, αλλά και την έννοια της δομής με τον συντελεστή.

4.2 Η έννοια του Πεδίου

Η δράση κατά τον Bourdieu, αν και ξεκινά με την απόφαση ή τη προδιάθεση του υποκειμένου είναι ουσιαστικά συμμετοχή στην κοινωνική πρακτική (πεδίο), δηλαδή στους κοινωνικά καθορισμένους τρόπους κοινωνικών σχέσεων και αμοιβαίων ενεργειών, οι οποίοι ορίζουν τον τρόπο με τον οποίο τα πράγματα οφείλουν να γίνονται (Ρωμανός, 2007). Η συνάντηση λοιπόν μίας έξης και ενός πεδίου, τα οποία είναι σε συμφωνία ή έστω συμβιβάσιμα, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, είναι το σημείο όπου παράγονται οι κοινωνικές πρακτικές των υποκειμένων. Άρα, ο όρος πεδίο, που εισάγει ο Bourdieu στη θεωρία του, έχει σημαντικό ρόλο, μιας και είναι ο κοινωνικός χώρος εκείνος που, σε συνδυασμό με την έξη, παράγονται οι πρακτικές αλλά και όπου αυτές οριοθετούνται. Το πεδίο είναι ο δομημένος κοινωνικός χώρος, όπου διαμορφώνονται αντικειμενικές σχέσεις

ανάμεσα σε θέσεις που και αυτές έχουν διαμορφωθεί κοινωνικά. Οι θέσεις αυτές καθορίζονται από την σχέση τους με την εξουσία, αν κατέχουν ή όχι εξουσία στο πεδίο, αλλά και από την κατοχή κεφαλαίου (όρος που θα συναντήσουμε παρακάτω). Αυτές οι θέσεις εντός του πεδίου δεν είναι στατικές αλλά είναι όπως λέει ο Bourdieu (2020: 287) «αδιαχώριστα στρατηγικές θέσεις, δηλαδή θέσεις προς υπεράσπιση και προς κατάκτηση μέσα σε ένα πεδίο πάλης». Συνεπώς, εντός του πεδίου οι κατέχοντες κυρίαρχες θέσεις αγωνίζονται για την διατήρησή της ισχύος τους, ενώ οι κυριαρχούμενοι κάνουν προσπάθεια να κατακτήσουν τη θέση του κυρίαρχου, σπάζοντας τους φραγμούς που έχουν οριστεί στο πεδίο.

Ο Bourdieu σημειώνει ότι η διαμόρφωση στρατηγικής από τα εμπλεκόμενα μέρη σε αυτήν την αντιπαράθεση, δεν είναι αποτέλεσμα κυνικού υπολογισμού και συνειδητής επιδίωξης του μέγιστου δυνατού ειδολογικού οφέλους από αυτή, αλλά μία σχέση μη συνειδητή ανάμεσα στην έξη και στο πεδίο. Δηλαδή οι διαμορφωμένες στρατηγικές, ενώ καθορίζουν αντικειμενικά τη δράση ως προς τους στόχους, αυτοί μπορεί να μην λαμβάνονται υποκειμενικά ως επιδιωκόμενοι στόχοι (Bourdieu, Παναγιωτόπουλος & Στεργίου, 1991). Για να οριστεί ένα πεδίο απαραίτητο είναι να οριστούν και τα διακυβεύματα και τα ιδεολογικά συμφέροντα που το χαρακτηρίζουν και τα οποία δε ανάγονται σε διαφορετικά πεδία, αλλά και όσοι δεν είναι συγκροτημένοι για την είσοδό τους στο πεδίο, αδυνατούν να τα αντιληφθούν (Bourdieu, Παναγιωτόπουλος & Στεργίου, 1991). Προϋπόθεση λοιπόν για την πάλη εντός πεδίου που αναφέραμε είναι αφενός η συμφωνία ανάμεσα στους ανταγωνιστές για την αξία αυτών για τα οποία διεξάγεται, όπως επίσης η γνώση και αποδοχή των κανόνων που έχουν διαμορφωθεί στο ίδιο το πεδίο. Μέσα από αυτή την πάλη, οι συμμετέχοντες συνεισφέρουν στην αναπαραγωγή του παιχνιδιού, βοηθώντας στην εμπέδωση της πίστης στην αξία των διακυβευμάτων.

4.3 Η έννοια του Κεφαλαίου

Η εννοιολογική κατηγορία του κεφαλαίου χρησιμοποιείται ευρέως στη διάκριση, δεν υπάρχει όμως σαφής ορισμός, αλλά εφαρμόζεται στη γενικότερη ανάλυση. Γενικά, για τον Bourdieu το κεφάλαιο είναι μία μορφή εξουσίας, η συσσώρευση του οποίου καθορίζει την επίδραση του ατόμου ή μιας ομάδας στην αλλαγή ή στον έλεγχο καταστάσεων. Η διαθέσιμη ποσότητα κεφαλαίου στο κοινωνικό υποκείμενο καθορίζει την έκταση του ελέγχου που θα έχει στον εαυτό του και στους άλλους. Τα βασικά είδη κεφαλαίου που ο

Bourdieu αναφέρει είναι το οικονομικό κεφάλαιο, το πολιτισμικό, του εκπαιδευτικό, και το συμβολικό. Το οικονομικό κεφάλαιο αναφέρεται στον υλικό πλούτο και στο χρήμα, το πολιτισμικό στην κατανάλωση πολιτισμικών αγαθών και στην έκφραση του γούστου, το εκπαιδευτικό στη απόκτηση γνώσεων και προσόντων και το συμβολικό στη φήμη και την εικόνα (Tomlinson, 2004). Ο Bourdieu αναφέρει επίσης το ειδολογικό κεφάλαιο το οποίο σύμφωνα με τον ίδιο είναι το κεφάλαιο το οποίο αξίζει εντός των ορίων ενός ορισμένου πεδίου και το οποίο έχει τη δυνατότητα κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες να μεταβληθεί σε ένα διαφορετικό είδος κεφαλαίου.

Στην διαπάλη για τις θέσεις εντός πεδίου, που περιγράψαμε παραπάνω, όσοι μονοπωλούν το ειδολογικό κεφάλαιο, το οποίο και αποτελεί τη βάση της εξουσίας, έχουν την τάση να διαμορφώνουν στρατηγικές διατήρησής του, σε αντίθεση με τη ροπή σε στρατηγικές ανατροπής όσων έχουν έλλειψη αυτού, που είναι συνήθως οι νεοεισερχόμενοι στο πεδίο (Bourdieu, Παναγιωτόπουλος & Στεργίου, 1991). Το μέγεθος του ειδολογικού κεφαλαίου ορίζεται από τις διάφορες άλλες μορφές κεφαλαίου, όταν γίνονται αντιληπτές και αντλούν νομιμοποίηση εντός πεδίου. Έτσι, η κατανομή του κεφαλαίου συμβάλει στη διατήρηση της άρχουσας τάξης, επιδρώντας στο συμβολικό επίπεδο όταν επιβεβαιώνεται δημόσια και επισήμως (Παναγιωτόπουλος, 2020: 33). Συνεπώς, οι μορφές κεφαλαίου που αναφέρει ο Bourdieu και η επίδρασή τους στη διαμόρφωση των θέσεων εντός πεδίου δεν μπορούν να μελετηθούν απομονωμένες η μία από την άλλη, αλλά μόνο ως σύνολο, σε σχέση πάντα με τις ιδιαιτερότητες του ίδιου του πεδίου και την αναγνώριση που λαμβάνουν μέσα σε αυτό.

5 Μεθοδολογία της έρευνας

Στο παρόν κεφάλαιο, αποτυπώνεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την έρευνα. Στα υποκεφάλαια που ακολουθούν παρατίθενται ο σκοπός της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα, η ερευνητική προσέγγιση, το εργαλείο συλλογής δεδομένων, η διαδικασία επιλογής του δείγματος, περιγράφεται η διεξαγωγή των συνεντεύξεων και τέλος η μέθοδος ανάλυσης της παρούσας έρευνας.

5.1 Ερευνητική μέθοδος

Η ερευνητική μέθοδος που επιλέχθηκε για την έρευνα είναι η ποιοτική μέθοδος. Η ποιοτική έρευνα στοχεύει στην ανάλυση των ιδιοτήτων που συνθέτουν ένα φαινόμενο, σε αντίθεση με την ποσοτική έρευνα που βασίζεται στην καταγραφή του ποσοτικού μεγέθους αυτού του φαινομένου ή την σχέση μεταξύ καθορισμένων από πριν και ελεγχόμενων μεταβλητών ή πλευρών του φαινομένου (Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Επιπλέον κατά τον Ίωσηφίδη (2003), η στόχευση της ποιοτικής έρευνας είναι η περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση κοινωνικών φαινομένων, δίνοντας απαντήσεις κυρίως στις ερωτήσεις «πώς» και «γιατί». Κριτήριο επιλογής ανάμεσα σε ποσοτική και ποιοτική μέθοδο ήταν ο βαθμός που κάθε μέθοδος θα μπορούσε να βοηθήσει στη επίτευξη του σκοπού της έρευνας όπως αυτός περιεγράφηκε στην προηγούμενη υποενότητα.

Οι απαντήσεις στα ερωτήματα της έρευνας είναι εφικτή με την ερμηνευτική ανάλυση δεδομένων που προσφέρει η ποιοτική μέθοδος, ενώ αντίθετα οι στατιστικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται στις ποσοτικές έρευνες δεν θα βοηθούσαν, καθώς η φύση των ερωτημάτων είναι τέτοια, που η απάντηση είναι δύσκολο να αποτυπωθεί στατιστικά. Σύμφωνα με την Ίσαρη και τον Πούρκο (2015) μία από τις κύριες δυνατότητες που μας προσφέρει η ποιοτική μέθοδος έρευνας είναι ότι μας ανοίγει το δρόμο, ώστε να έρθουμε σε επαφή με την υποκειμενική εμπειρία ή άποψη, και τα νοήματα των άλλων. Έτσι ακολουθήθηκε η ποιοτική μέθοδος, μιας και η παρούσα εργασία εστιάζει στα βιώματα, στην οπτική, και στο νόημα που προσδίδουν τα ίδια τα υποκείμενα της έρευνας στο ζήτημα που έχει τεθεί προς διερεύνηση.

5.2 Η συνέντευξη ως εργαλείο έρευνας

Το ερευνητικό εργαλείο που επιλέχθηκε για την παρούσα έρευνα είναι η συνέντευξη και αυτό γιατί στηρίζεται στην άμεση σχέση ερευνητή-υποκειμένου, καθώς είναι το εργαλείο αυτό που δίνει την ευχέρεια στον ερευνητή να βρει δεδομένα, τα οποία με τη χρήση άλλων εργαλείων είναι δύσκολο να αναδειχθούν, δίνοντας παράλληλα τη δυνατότητα στον ερευνητή να έχει εικόνα του κοινωνικού κόσμου και των φαινομένων του μέσα από την οπτική και τα βιώματα των υποκειμένων (Ιωσηφίδης, 2003).

Συγκεκριμένα, επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη ως η καταλληλότερη μορφή. Η ημιδομημένη συνέντευξη προσφέρει την ελευθερία στον ερευνητή που την πραγματοποιεί, να μεταβάλλει τη σειρά, αλλά και τη διατύπωση των ερωτήσεων. Υπάρχει μία προκαθορισμένη λίστα ερωτήσεων, αλλά ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα ακολουθώντας τη ροή που αποκτά η συνέντευξη, είτε να παραλείψει κάποια από αυτές, αν ο συνεντευξιαζόμενος έχει ήδη καλύψει το θέμα, είτε να προσθέσει κάποια διευκρινιστική ερώτηση, είτε να αλλάξει τη σειρά ή τη διατύπωση. Για την παρούσα έρευνα δημιουργήθηκε ένας οδηγός συνέντευξης, ο οποίος παρατίθεται στο παράρτημα. Συνολικά, οι ερωτήσεις που τέθηκαν για το σκοπό της εργασίας ήταν 13 και 4 επιπλέον για τη συλλογή δημογραφικών στοιχείων από τους συνεντευξιαζόμενους. Ο οδηγός συνέντευξης δημιουργήθηκε, έχοντας κατά νου τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας και φροντίζοντας ώστε οι ερωτήσεις, να είναι ευέλικτες και να μην αποτρέπουν τον συνεντευξιαζόμενο να φθάσει σε βάθος, να είναι κατανοητές και να έχουν σχέση με τα βιώματα όσων λαμβάνουν μέρος, να μην κατευθύνουν ή καθοδηγούν τον ερωτώμενο να δώσει απάντηση με τρόπο τέτοιο ώστε να συμφωνεί με τον ερευνητή, να μην επηρεάζουν δηλαδή οι απόψεις του ερευνητή την πορεία της συνέντευξης (Ιωσηφίδης, 2008).

5.3 Επιλογή δείγματος

Η μέθοδος για την επιλογή του δείγματος της έρευνας είναι η σκόπιμη δειγματοληψία. Η σκόπιμη ή διαφορετικά «δειγματοληψία κρίσεως» είναι πιθανώς η βέλτιστη τεχνική για την επίτευξη των ερευνητικών στόχων στην παρούσα έρευνα. Με την σκόπιμη δειγματοληψία, σύμφωνα με τους Kelly et al (2010), όσοι συμμετέχουν στην έρευνα έχουν επιλεγεί από τον ερευνητή, με κύριο κριτήριο την πιθανότητα συγκέντρωσης χρήσιμων πληροφοριών ως προς τα ερωτήματα και τους προβληματισμούς της έρευνας.

Καθώς ο όγκος του δείγματος σε μία ποιοτική έρευνα δεν είναι μεγάλος, η πρόσβαση σε έναν ικανοποιητικό όγκο εξασφαλίστηκε από τον ερευνητή με ευκολία, λόγω της μακροχρόνιας συμμετοχής του στη δραστηριότητα του ποδοσφαίρου 5X5.

Κριτήριο για την επιλογή του δείγματος ήταν η ηλικία του συμμετέχοντα, δηλαδή να είναι ενήλικας, ο τόπος διαμονής του και η συστηματική ενασχόληση με τη δραστηριότητα. Παρόλο που ως κριτήριο δεν τέθηκε το φύλο, το δείγμα αποτελείται αποκλειστικά από άνδρες, χωρίς αυτό να επηρεάζει την εγκυρότητα της έρευνας, μιας και το ποδόσφαιρο 5X5, αλλά και το ποδόσφαιρο της «αλάνας» αποτελούν μία δραστηριότητα σχεδόν αποκλειστικά του ανδρικού φύλου, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Το δείγμα αποτελούν 9 άνδρες με ηλικίες από 22 ετών έως και 48 ετών. Καθώς η εργασία μελετάει τη δραστηριότητα του ποδοσφαίρου 5X5 στην πόλη της Αθήνας, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι έχουν τόπο κατοικίας την Αθήνα. Τα άτομα του συνόλου του δείγματος ασχολούνται συστηματικά με τη δραστηριότητα του ποδοσφαίρου 5X5, είτε συμμετέχοντας σε κάποιο πρωτάθλημα που διοργανώνεται από τους κατόχους των χώρων, -στην περίπτωση αυτή, οι αντίπαλοι είναι μία ομάδα που ορίζει ο διοργανωτής-, είτε παίζοντας έναν αγώνα μεταξύ φίλων σε εβδομαδιαία βάση, είτε και τα δύο μαζί.

5.4 Διαδικασία συνεντεύξεων

5.4.1 Ζητήματα Δεοντολογίας

Όσοι επελέγησαν για να συμμετέχουν στην έρευνα, ενημερώθηκαν για το σκοπό της, τους λόγους που οδήγησαν στην επιλογή τους και συμφώνησαν προφορικά ότι συμμετέχουν εθελοντικά, με δική τους συναίνεση στην έρευνα, όπως επίσης ότι συναινούν στην ηχογράφηση της συνέντευξης. Επίσης, ενημερώθηκαν ότι μπορούν να αποχωρήσουν όποια στιγμή το θελήσουν, όπως και το ότι έχουν τη δυνατότητα να αποσύρουν όποια δεδομένα επιθυμούν, μετά το πέρας της συνέντευξης. Τα πραγματικά ονόματα των συμμετεχόντων αντικαταστάθηκαν με ένα γράμμα της αλφαβήτου για τη διατήρηση της ανωνυμίας τους. Όλοι οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι θα λάβουν ένα αντίγραφο της έρευνας μετά το πέρας της σε έντυπη μορφή.

5.4.2 Διεξαγωγή συνεντεύξεων

Όλες οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν με τη χρήση κινητού τηλεφώνου και έγιναν δια ζώσης, με εξαίρεση μία, η οποία έγινε τηλεφωνικά. Τέσσερις από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης έγιναν σε εξωτερικούς χώρους (δύο σε καφετέρια, μία σε πάρκο, μία σε εστιατόριο) και τρεις σε σπίτι (μία στο σπίτι του ερευνητή, δύο σε σπίτια συμμετεχόντων), με τη διάρκεια να κυμαίνεται περίπου στα 20-25 λεπτά και σε πολύ καλό κλίμα μεταξύ ερευνητή και συνεντευξιαζόμενου. Όπως επισημαίνουν οι Thomas & Nelson (2003), σημαντική διαδικασία της ποιοτικής έρευνας αποτελεί το κομμάτι της επικοινωνίας με το δείγμα, καθώς είναι απαραίτητη η εμπιστοσύνη από τους συμμετέχοντες προς τον ερευνητή, ώστε ο τελευταίος να λάβει τις πληροφορίες που ζητά από το δείγμα. Το ερωτηματολόγιο της συνέντευξης, αλλά και η ίδια η φύση της παρούσας έρευνας, μας διευκόλυνε στο κομμάτι της επικοινωνίας, καθώς δεν ζητούνται από τον συμμετέχοντα ευαίσθητες προσωπικές πληροφορίες, οι οποίες μπορούν κατά κάποιο τρόπο να τον εκθέσουν, κάτι που θα απαιτούσε ένα μεγαλύτερο επίπεδο εμπιστοσύνης, μεταξύ ερευνητή και συμμετέχοντα, ώστε να αντληθεί η ζητούμενη πληροφορία. Η ζητούμενη πληροφορία αντλήθηκε με ευκολία από τον συμμετέχοντα, μιας και δεν αφορά κάποια τραυματική του εμπειρία ή πληροφορίες για θέματα που αποτελούν κοινωνικά ταμπού, αλλά εξέφρασε τη γνώμη του και την οπτική του για μία δραστηριότητα την οποία εξασκεί και αγαπά. Μετά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων ακολούθησε η απομαγνητοφώνησή τους και η μετατροπή τους σε έντυπη μορφή σε αρχεία word, ώστε για γίνει δυνατή η αξιοποίησή τους.

5.5 Μέθοδος ανάλυσης

Κατά τον Ζαϊμάκη (2020) αναλύοντας το υλικό της ποιοτικής έρευνας, ο ερευνητής κάνει προσπάθεια να επεξεργαστεί και να αναλύσει τα δεδομένα που έχει συλλέξει. Μία διαδικασία που είναι σύνθετη και απαιτεί κόπο, κατά την οποία ο ερευνητής προσπαθεί να επεξεργαστεί και να αναλύσει στοιχεία, γνώμες, οπτικές και νοήματα, που εκφράζονται σε συνεντεύξεις, βιογραφίες, επιτόπιες παρατηρήσεις και σε άλλες μεθόδους συλλογής δεδομένων. Για την ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν, χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση. Σύμφωνα με τους Πούρκο και Ίσαρη (2015), μέσα στο ερευνητικό μας υλικό προκύπτουν κάποια επαναλαμβανόμενα μοτίβα νοημάτων που διατρέχουν τις τοποθετήσεις των συμμετεχόντων πάνω στο θέμα μας. Αυτά αποτελούν και τη βάση του διαχωρισμού σε θέματα που πραγματοποιούμε στο ερευνητικό μας υλικό. Η διαδικασία εύρεσης,

περιγραφής, αναφοράς και διαχωρισμού σε θέματα του υλικού ακολουθεί την παρακάτω διαδικασία:

- Απαραίτητη είναι η εξοικείωση με το υλικό, ώστε να έχουμε καλή εικόνα των δεδομένων μας.
- Ακολουθεί η κωδικοποίηση των κοινών νοημάτων που εντοπίζουμε στο υλικό μας, και αναζητούμε τα θέματα που ανακύπτουν μέσα από αυτό και των συνδυασμό διαφορετικών κωδικών.
- Στη συνέχεια επανεξετάζουμε τα θέματα που έχουμε δημιουργήσει ώστε να αποκλείσουμε τυχόν επικαλύψεις, να δούμε ποια θέματα δεν προσφέρουν κάτι στο σκοπό της εργασίας και άρα δε χρειάζεται να συμπεριληφθούν, αλλά και να προσθέσουμε νέα θέματα ή κωδικούς.
- Στο τελευταίο στάδιο της θεματοποίησης αποτυπώνουμε την ουσία των θεμάτων που επιλέξαμε και το γενικότερο νόημα που τα δεδομένα του κάθε θέματος περιέχουν και ονοματίζουμε το κάθε θέμα.
- Τέλος γίνεται η συγγραφή των ευρημάτων. Παραθέτουμε χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τα δεδομένα μας, με τη βοήθεια των οποίων διατυπώνουμε με συνοχή και σαφήνεια τα συμπεράσματα που καταλήξαμε σε σχέση με τα ερωτήματα της έρευνας (Πούρκος & Ίσαρη, 2015).

Τα θέματα που αντλήσαμε από το υλικό των συνεντεύξεων για τη συγκεκριμένη έρευνα παρουσιάζονται αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο όπου θα γίνει και η ανάλυση των δεδομένων.

6 Ανάλυση υλικού έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό, γίνεται η ανάλυση του ερευνητικού υλικού που αντλήθηκε από τις συνεντεύξεις. Σαν κριτήριο επιλογής του δείγματος δεν είχε τεθεί η επαφή με το ποδόσφαιρο από την παιδική ηλικία, αλλά από τις συνεντεύξεις προέκυψε ότι όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα είχαν παίξει ως παιδιά ποδόσφαιρο, είτε με ελεύθερο τρόπο στη γειτονιά, σε πάρκα ή στο σχολικό περιβάλλον είτε οργανωμένα σε κάποιο σύλλογο είτε και τα δύο μαζί. Μέσα από τις συνεντεύξεις, ήρθε στο προσκήνιο και έγινε διαθέσιμη για την παρούσα έρευνα η αντίληψη των συμμετεχόντων γύρω από τη συμμετοχή τους στο 5x5 αλλά και οι αναμνήσεις και εμπειρίες τους από το ποδόσφαιρο της «αλάνας». Αξίζει να αναφέρουμε ότι στο σύνολό τους οι συνεντευξιαζόμενοι, και χωρίς αυτό να αποτελεί κατεύθυνση του συνεντευξιαστή, ταύτισαν το ποδόσφαιρο της «αλάνας» με μία δραστηριότητα αποκλειστικά της παιδικής ηλικίας. Κάθε υποκεφάλαιο του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί μία θεματική ενότητα, η οποία προέκυψε από τα ερευνητικά ευρήματα. Για τη θεμελίωση των απαντήσεων στα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας παρατίθενται απομαγνητοφωνημένα αποσπάσματα των συνεντεύξεων, που συμβάλλουν σε αυτή την κατεύθυνση και ξεχώρισε ο ερευνητής.

6.1 Σύγχρονο ποδόσφαιρο και 5x5

Όπως αναφέρει ο Ζαϊμάκης (2013), στο σύγχρονο ποδόσφαιρο συμπυκνώνεται, πιθανόν περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου, η συνεχής παραγωγή αναγκών, η συνεχόμενη κίνηση προϊόντων, υπηρεσιών και πληροφορίας και η αναπαραγωγή μίας ανταγωνιστικής κουλτούρας που στόχο έχει την επιτυχία, την παραγωγικότητα και τη σωματική απόδοση. Το 5x5 είναι όντως μία δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου, που γεννήθηκε για να καλύψει την ανάγκη εξάσκησης του ποδοσφαίρου από ανθρώπους που το αγαπούν. Γύρω από τη δραστηριότητα προσφέρονται υπηρεσίες από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε αυτή και κινούνται προϊόντα, καθώς αποτελεί και μία εμπορική δραστηριότητα. Διαφέρει όμως από το σύγχρονο ποδόσφαιρο όπως το περιγράφει ο Ζαϊμάκης, ως προς τις αξίες που συνδέονται με αυτό. Το ποδόσφαιρο στο 5x5, όπως θα δούμε και από τις τοποθετήσεις των συνεντευξιαζόμενων, δεν έχει ως πρωτεύοντα στόχο την επιτυχία και η σωματική απόδοση και παραγωγικότητα δεν αποτελούν δομικά

στοιχεία του. Ιδιαίτερα η σωματική απόδοση και η παραγωγικότητα αποτελούν στοιχεία αυτοσαρκασμού και πειράγματος μεταξύ της παρέας.

Σύμφωνα με τον Bourdieu (1978) η εμφάνιση νέων σπορ ή κάποιου νέου τρόπου πρακτικής ήδη υπαρχόντων σπορ όπως είναι και το 5x5, προκαλεί μία ανακατασκευή του πεδίου των αθλητικών πρακτικών και επαναπροσδιορίζει σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό τα νοήματα που συνδέονται με αυτές τις πρακτικές. Όπως για παράδειγμα βλέπουμε στην τοποθέτηση του Ν., ο χρόνος ανάμεσα στους παίκτες σε περίπτωση που η ομάδα έχει αλλαγή μοιράζεται πάντα ίσα και όχι στη λογική της βέλτιστης απόδοσης της ομάδας:

«Στο 5x5 μπορείς να παίζεις αγώνες χωρίς την αφιέρωση χρόνου σε προπονήσεις που απαιτούνται σε έναν σύλλογο. Ο σύλλογος απαιτεί να αφιερώσεις περισσότερο χρόνο και να έχεις μία πειθαρχία, που να πω την αλήθεια δε μου αρέσει και πολύ. Δε θέλω να κυνηγάω κάθε φορά το αν θα παίζω ή όχι. Στο 5x5 ξέρω ότι αν είμαστε παραπάνω, θα φροντίσουμε να μοιράσουμε ίσα το χρόνο, άσχετα από το πόσο καλός ή κακός είναι ο καθένας.»

(Ν.)

Η μειωμένη σωματική απόδοση λοιπόν δεν είναι κριτήριο για τη συμμετοχή στο ποδόσφαιρο 5x5, κάτι που το κάνει μία δραστηριότητα για όλους όσους έχουν ένα ελάχιστο επίπεδο φυσικής κατάστασης, όπως φαίνεται και από την τοποθέτηση του Π.:

«Το ωραίο είναι ότι μέσα στο γήπεδο, μπορεί να δεις τους πάντες. Έχει τύχει να παίζω στο ίδιο γήπεδο με άνθρωπο 68 χρονών και πιτσιρικά 17. Ο καθένας παίζει όπως μπορεί, με το δικό του τέμπο, και οι συμπαίκτες του το γνωρίζουν και το δέχονται.»

(Π.)

Στη τοποθέτηση που ακολουθεί, ο Α. μιλάει για τις διαφορές ανάμεσα στο δομημένο ποδόσφαιρο, με τους συλλόγους, τα πρωταθλήματα κ.τ.λ., όπως το γνώρισε, και το ποδόσφαιρο αναψυχής όπως το 5x5. Είναι διαφορές ανάμεσα σε δύο πρακτικές που πηγάζουν από τις διαφορετικές προτεραιότητες, που κάθε μία θέτει. Από τη μία, τόσο στο 5x5 όσο και στο ποδόσφαιρο της «αλάνας», προτεραιότητα έχει η ψυχαγωγία και η κοινωνικότητα. Από την άλλη, στο ποδόσφαιρο που υπάγεται στους επίσημους φορείς διαχείρισης, η νίκη είναι κρίσιμη για τη την βιωσιμότητα ενός συλλόγου και υπάρχει περιθώριο για ανιδιοτελείς συμπεριφορές ποδοσφαιριστών, προπονητών και παραγόντων, με σκοπό την προσωπική ανάδειξη στο πλαίσιο του εμπορευματοποιημένου ποδοσφαίρου:

«Έπαιζα μπάλα σε ερασιτεχνικό επίπεδο μέχρι τα 21 μου. Τα χρόνια που έπαιζα, όσο ήμουν μαθητής στην Κρήτη, μου άρεσαν περισσότερο. Όταν ήρθα στην Αθήνα και βρήκα μία ομάδα στο περιφερειακό πρωτάθλημα, αντιμετώπισα ένα κλίμα που με χάλαγε πολύ. Πήγαινα στο γήπεδο με βαριά καρδιά. Πολλές απαιτήσεις από τους παίκτες, κακή συμπεριφορά από τον προπονητή, στα αποδυτήρια υπήρχαν κλίκες και άλλα τέτοια. Μέχρι που το βαρέθηκα όλο αυτό και σταμάτησα. Έκανα προσπάθεια και σε άλλο ένα σύλλογο, αλλά και εκεί δεν έδεσα, οπότε τα παράτησα. Μπορεί να έτυχα στην περίπτωση δε λέω, αλλά γενικά πιστεύω, ότι αν μπει στη μέση η σκοπιμότητα, αρχίζει και χαλάει το πράγμα. Το 5x5 έχει αυτό το καλό, πας για να παίζεις μία ώρα και να περάσεις καλά, δεν κοιτάς να βγάλεις κάτι από αυτό, παίζεις όπως μπορείς και όσο μπορείς και όσο χάλια και να παίζεις, δε σου λέει και κανένας τίποτα.»

(A.)

Ο Wacquant (2004) στη μελέτη του για τους επαγγελματίες πυγμάχους αναφέρεται στην έννοια της θυσίας, η οποία, μαζί με τη σωματική δουλειά, μπορούν να εγγυηθούν κορυφαία σωματική απόδοση. Η έννοια της θυσίας απουσιάζει εντελώς από τις αναφορές των συνεντευξιαζόμενων για το ποδόσφαιρο της «αλάνας», το οποίο εμφανίζεται ως μία δραστηριότητα που είναι ενταγμένη στην παιδική καθημερινότητα, στις παύσεις μεταξύ των σχολικών υποχρεώσεων. Επίσης, οι ενήλικες πιά ποδοσφαιριστές του 5x5 συμμετέχουν σε αυτή τη δραστηριότητα, ακριβώς γιατί δεν απαιτεί κάποια προσωπική θυσία και μπορούν να την προσαρμόσουν με μεγαλύτερη ευκολία στην καθημερινότητά τους, όπως για παράδειγμα ο Ν.:

«Νομίζω όσοι πάνε για 5x5, δεν το κάνουν μόνο για την καλή τους φυσική κατάσταση, αλλά για να περάσουν καλά. Προσωπικά παίζω, επειδή μου αρέσει το ποδόσφαιρο και δεν έχω τη δυνατότητα να παίζω κάπου αλλού, όπως για παράδειγμα σε κάποιο σύλλογο, γιατί με δουλειά και 2 μικρά παιδιά δε θα μπορούσα να ακολουθήσω πρώτα και κύρια από άποψη χρόνου, αλλά και από δυνάμεις. Άσε που είμαι και 35 και υπάρχει και ανώτατο ηλικιακό όριο στην Αττική για τα τοπικά, στα 36 αν δε κάνω λάθος. Οπότε και να ήθελα, πλέον δε μπορώ κιόλας.»

(N.)

Τα ονόματα που επιλέγουν οι ομάδες που συμμετέχουν στα πρωταθλήματα που διοργανώνονται στα 5x5 αποτυπώνουν γλαφυρά και πολλές φορές με ειρωνική διάθεση, την αντίληψη όσων συμμετέχουν, απέναντι στις απαιτήσεις της αθλητικής ζωής. Συχνά,

επιλέγονται αυτοσαρκαστικά ονόματα, που με λογοπαίγνια εντάσσουν την κατανάλωση αλκοόλ στον τίτλο της ομάδας, αναδεικνύουν την κακή τεχνική και φυσική κατάσταση της ομάδας, ή την περασμένη, για τα αθλητικά δεδομένα, ηλικία. Οι σκοποί και οι προσδοκίες από τη συμμετοχή στο 5x5 δεν απαιτούν τη συγκέντρωση και διατήρηση σωματικού κεφαλαίου. Επίσης, όπως φαίνεται από την τοποθέτηση του Η., διαμορφώνεται ένα ευδιάθετο κλίμα ανάμεσα στους συμπαίκτες, χωρίς να υπάρχουν ιδιαίτερες απαιτήσεις:

«Σε όλα τα παιχνίδια υπάρχουν πειράγματα στους συμπαίκτες, αλλά και αυτοσαρκασμός, ιδιαίτερα σε αυτά που παίζουμε μεταξύ μας. Τα ποιο πολλά γέλια γίνονται, αν φάει κάποιος ποδιά (σ.σ. εννοεί να περάσει η μπάλα κάτω από τα πόδια του) ή αν γίνει τσαφ (σ.σ. σε προσπάθεια για σουτ να μην πετύχει την μπάλα με το πόδι). Στα πρωταθληματάκια είναι λίγο διαφορετικά, γιατί δε γνωρίζεις τους αντιπάλους.»

(Η.)

Το ότι η βελτίωση της φυσικής κατάστασης δεν αποτελεί πρωτεύοντα στόχο, το φανερώνει και το γεγονός ότι δεν γίνεται καμία προσπάθεια εκγύμνασης με συστηματικό τρόπο ή μέτρησης της σωματικής απόδοσης, όπως θα γινόταν σε άλλες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα το τρέξιμο ή η κολύμβηση:

«Το 5x5 πιστεύω διαφέρει με άλλες δραστηριότητες, που γίνονται αποκλειστικά για τη βελτίωση της φυσικής κατάστασης, όπως το τρέξιμο ή το γυμναστήριο. Είναι κάτι ανάμεσα σε σπορ και σε μία ψυχαγωγική έξοδο. Η αθλητική βελτίωση δεν είναι ο πρώτος στόχος, αλλά το να περάσεις καλά. Αυτό φαίνεται για παράδειγμα, από τη σημασία που δίνουν αρκετοί στο ζέσταμα, το οποίο απλά το αγνοούν, με αποτέλεσμα βέβαια, σε συνδυασμό με την κακή φυσική κατάσταση, να υπάρχουν σε πάρα πολλούς αγώνες μικροτραυματισμοί. Αν ο σκοπός που παίζουμε ήταν αποκλειστικά η βελτίωση της φυσικής κατάστασης, θα δίναμε μεγαλύτερη σημασία σε κάτι τέτοια.»

(Ν.)

Απαντώντας στην ερώτηση για τους λόγους που ασχολείται με το 5x5 ο Π. πολύ περιεκτικά αναφέρει τρεις πλευρές: Την εκγύμναση, την κοινωνική διάδραση, και την άσκηση του αθλήματος που αγαπά:

«Αερόβια γυμναστική, η οποία είναι πολύ σημαντική στην ηλικία μου. Χαβαλές με φίλους και νέες γνωριμίες. Άσκηση του αθλήματος του ποδοσφαίρου, που αγαπάω ούτως ή άλλως να παρακολουθώ.»

(Π.)

Μέσα από τοποθετήσεις όπως η παραπάνω, μπορούμε να δούμε τη διαφορά στο ειδολογικό κεφάλαιο ανάμεσα στις δύο πρακτικές. Το ειδολογικό κεφάλαιο είναι το είδος αυτό του κεφαλαίου που έχει αξία εντός των ορίων ενός συγκεκριμένου πεδίου και κάτω από ορισμένες συνθήκες μπορεί να μεταβληθεί σε άλλο είδος κεφαλαίου (Bourdieu, Παναγιωτόπουλος & Στεργίου, 1991). Στο εμπορευματοποιημένο ποδόσφαιρο για παράδειγμα, ο αθλητής είναι απαραίτητο να αποδίδει. Συνεπώς, στην προσπάθεια της βελτίωσης της απόδοσης, ο αθλητής προσπαθεί να συσσωρεύσει σωματικό κεφάλαιο το οποίο στη συνέχεια μπορεί να μετατραπεί σε κοινωνικό κεφάλαιο, με τη δόξα και την αναγνώριση, και βεβαίως σε οικονομικό κεφάλαιο. Η απώλεια του σωματικού κεφαλαίου από έναν αθλητή με την πάροδο των χρόνων και τη γήρανση του, οδηγεί στην απαξίωσή του στο πεδίο του ποδοσφαίρου αν δεν έχει καταφέρει να το μετατρέψει σε είδος κεφαλαίου που να μπορεί να τον διατηρήσει και μετά το πέρας της αθλητικής του ζωής. Αντίθετα στο 5x5 το σωματικό κεφάλαιο δεν αποτελεί ειδολογικό κεφάλαιο αυτής της πρακτικής, καθώς η συσσώρευσή του δεν προσφέρει κάτι στα διακυβέσματα της δραστηριότητας όπως τα αντιλαμβάνονται, και αποτελεί μία δραστηριότητα που απευθύνεται σε όλους ανεξάρτητα από την ηλικία και φυσικής κατάστασης.

6.2 Η παρέα

Όπως αναφέραμε και στα προηγούμενα κεφάλαια, το 5x5 προσφέρεται από τους επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στο χώρο αυτό, ως μία δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου. Όπως κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα, φροντίζει να είναι βιώσιμη και να αποφέρει κέρδος. Η διαφορά σε αυτό το προϊόν που «πουλάει» μία επιχείρηση 5x5 είναι ότι δεν μπορεί να καταναλωθεί ατομικά. Σύμφωνα με τον Bourdieu (2020) το γούστο είναι εκείνο που φέρνει κοντά πρόσωπα και πράγματα που ταιριάζουν μεταξύ τους, αυτό που ονομάζει εκλεκτικές συγγένειες στηρίζεται στον κοινό κώδικα επικοινωνίας και έκφρασης ο οποίος νοσηματοδοτείται και αξιοδοτείται εντός του συστήματος. Είναι ο κώδικας αυτός μέσω του οποίου σιγουρεύεται η συγγένεια μεταξύ των έξεων. Η συνεκτική

δύναμη ανάμεσα σε αυτούς τους ανθρώπους λοιπόν είναι η αρμονία των έξεων τους. Στην ερώτηση με ποιους παίζει κάθε εβδομάδα, ο Β. απάντησε:

«Εγώ συνήθως παίζω με τρεις διαφορετικές ομάδες μέσα στην εβδομάδα. Η βασική μου ομάδα είναι η μία από τις τρεις και παίζουμε μαζί σε πρωταθλημάκι τα τελευταία 4 χρόνια. Οι άλλες δύο προέκυψαν από γνωστούς που έψαχναν παίχτες, για να συμπληρώσουν και πήγα, επειδή ήθελα να παίζω παραπάνω από μία φορά την εβδομάδα. Η μία συμμετέχει σε πρωτάθλημα και με τους τρίτους παίζουμε μεταξύ μας. Πέρα από 2-3 παιδιά που γνωριζόμαστε πολλά χρόνια και κάνουμε λίγη παρέα, με όλους τους υπόλοιπους συναντιόμαστε μόνο μία φορά τη βδομάδα στο γήπεδο, ίσως και λιγότερο, γιατί όλο και κάποιος θα λείπει. Παρόλα αυτά, αυτή τη μία ώρα που παίζουμε παρέα, υπάρχει μεγάλη οικειότητα, σαν να γνωριζόμαστε από χρόνια.»

(Β.)

Η συνοχή ανάμεσα σε όσους παίζουν, επιτυγχάνεται στην κοινή βάση της ομοιότητας των έξεων, και όχι από αγωνιστικούς, διοικητικούς, οικονομικούς παράγοντες, όπως μπορεί να συμβαίνει στον επαγγελματικό και στο σωματειακό αθλητισμό. Αυτό αποτυπώνεται και από την παρακάτω τοποθέτηση του Γ., όπου το αγωνιστικό κομμάτι δεν αποτελεί προτεραιότητα:

«Όταν έπαιζα πιτσιρικάς, είτε στη γειτονιά είτε στην ομάδα μου αργότερα, δεν ήθελα με τίποτα να χάνω, ένιωθα ντροπιασμένος και νεύριαζα πολύ. Το ποδόσφαιρο σε αυτή την ηλικία το θεωρούσα από τα σημαντικότερα πράγματα στη ζωή μου. Προφανώς, οι προτεραιότητες στη ζωή μεγαλώνοντας αλλάζουν και πλέον, όποτε παίζω, δε δίνω και τόση σημασία στο αποτέλεσμα. Σίγουρα όταν κερδίζουμε, πηγαίνουμε μετά να τσιμπήσουμε τίποτα και να πιούμε μία μπίρα με άλλη διάθεση, ειδικά αν έχουμε κάνει καλό ματς, αλλά όπως και να έχει η νίκη και η ήττα έχουν περάσει σε δεύτερη μοίρα.»

(Γ.)

Η φυσική κατάσταση αποτέλεσε μέρος της συζήτησης. Ενώ το 5x5 σαν δραστηριότητα έχει μεγάλη ένταση, τρέξιμο και σωματικό κόπο, που επιφέρει τη βελτίωση της φυσικής κατάστασης, διαφέρει όπως λένε οι συνομιλητές μου, από άλλες δραστηριότητες που έχουν τη βελτίωση της φυσικής κατάστασης ως αυτοσκοπό. Η ψυχαγωγία και η κοινωνικότητα είναι αυτά που υπερτερούν στο 5x5, σε σχέση με άλλες αθλητικές δραστηριότητες. Για τον

Π., η σχέση που αναπτύσσεις με τους συμπαίκτες σου είναι η βασική διαφορά σε σχέση με άλλα αθλήματα και αυτό που τον κρατάει σε αυτή τη δραστηριότητα. Και ο Π. όπως και ο Β. παραπάνω, φαίνεται ότι κάποιες φορές παίζουν στο 5x5 με άτομα που γνωρίζονται μόνο από εκεί και δεν έχουν άλλες κοινές δραστηριότητες. Παρόλα αυτά, ο χαρακτήρας της δραστηριότητας είναι τέτοιος, ώστε να υπάρχει άνεση μεταξύ τους:

«Όπως και να το κάνουμε, το ποδόσφαιρο είναι διαφορετικό από άλλα αθλήματα. Για παράδειγμα, πολλές φορές έχω προσπαθήσει να ξεκινήσω τρέξιμο, αλλά μετά από ένα μικρό διάστημα το βαριέμαι και σταματάω. Στη μπάλα είναι αλλιώς, έχεις τους συμπαίκτες σου, συνεργάζεσαι, έχει περισσότερη πλάκα, μπορείς να πεις και δύο κουβέντες παραπάνω. Δεν είναι τυχαίο ότι για παράδειγμα σε ένα γυμναστήριο ή σε μία πισίνα μπορεί να συναντάς τα ίδια άτομα κάθε μέρα, αλλά να μη λέτε παραπάνω από ένα γεια, ενώ με τους συμπαίκτες σου στο 5x5 θα πείτε και μία κουβέντα παραπάνω και ας μην είστε φίλοι.»

(Π.)

Η επιχείρηση θα πρέπει να είναι ενήμερη για τον αγώνα, ώστε να έχει γίνει κράτηση στο γήπεδο. Οι ομάδες λοιπόν συνηθίζουν να έχουν ένα άτομο, το οποίο συχνά αποκαλείται χιουμοριστικά «ο πρόεδρος», ο οποίος έχει αναλάβει de facto την αρμοδιότητα της επικοινωνίας με το 5x5 και το μάζεμα των παρουσιών. Για να πραγματοποιηθεί ένας αγώνας θα πρέπει να βρίσκονται τουλάχιστον δέκα άτομα στον αγωνιστικό χώρο. Συμβαίνει συχνά, τα συνηθισμένα άτομα να μην καταφέρνουν να συμπληρώσουν τον απαιτούμενο αριθμό, δηλαδή να μη «μαζεύονται», όπως είναι η λέξη που χρησιμοποιείται. Σε αυτές τις περιπτώσεις αναζητούνται παίκτες από το περιβάλλον του κάθε συμμετέχοντα ή κάποιες φορές ακόμα και από την επιχείρηση, ώστε να μην ακυρωθεί το παιχνίδι. Το αποτέλεσμα είναι να βρίσκονται στο γήπεδο και να παίζουν μαζί άτομα άγνωστα μεταξύ τους. Το ίδιο συμβαίνει και στους αγώνες πρωταθλήματος, που διοργανώνονται από την επιχείρηση. Βασικός λόγος και αυτός που τους οδήγησε να βρίσκονται εκεί, είναι ότι θέλουν να παίζουν ποδόσφαιρο. Έτσι, άνθρωποι άγνωστοι μεταξύ τους αθλούνται, συνεργάζονται και διασκεδάζουν μαζί για μία ώρα. Δημιουργείται έτσι παράλληλα ένα δίκτυο πελατών για τις επιχειρήσεις 5x5. Σύμφωνα με τους Κουθούρη κ.α (2005), όσοι κάνουν προσπάθεια να πείσουν γνωστούς να συμμετέχουν ή έχουν επαφές με φίλους που τους αρέσει το ποδόσφαιρο αναψυχής είναι τελικά αυτοί που έχουν την πιο συχνή συμμετοχή. Οι

αθλούμενοι όπως ο Β. παρακάτω, κανονίζουν για τις ώρες των παιχνιδιών μέσω ομαδικών συνομιλιών σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή εφαρμογές όπως το viber:

«Με τα παιδιά που παίζουμε επικοινωνούμε μέσω viber. Για κάθε μία ομάδα υπάρχει και μία ομαδική συνομιλία στην εφαρμογή και μέσα από εκεί συνεννοούμαστε. Στο ένα πρωτάθλημα που συμμετέχουμε, μας ενημερώνουν 2-3 μέρες νωρίτερα για το πότε θα παίζουμε και μόλις το μάθει ο «πρόεδρος» ενημερώνει τους υπόλοιπους στην ομαδική συνομιλία και λέει ο καθένας αν μπορεί ή όχι. Στις άλλες δύο παρέες έχουμε στάνταρ μέρα και απλά ενημερώνουμε αν μπορούμε ή όχι.»

(Β.)

Η δραστηριότητα του 5x5 απαιτεί ένα ελάχιστο επίπεδο οργάνωσης από πλευράς των συμμετεχόντων, για να καταφέρουν να βρεθεί ικανός αριθμός και κοινή ώρα για την πραγματοποίηση του αγώνα. Αυτή είναι και μία από τις διαφορές του 5x5 σε σχέση με το ποδόσφαιρο της «αλάνας» που εντοπίζουν ο Π. και ο Κ. Ότι δηλαδή δεν έπρεπε να προγραμματίσεις κάτι για να παίζεις, αλλά απλά πήγαινες στο χώρο και έπαιζες:

«Το 5x5 με το ποδόσφαιρο που παίζαμε στην αλάνα διαφέρει, ως προς τις εγκαταστάσεις αλλά νομίζω ο σκοπός είναι ο ίδιος, δηλαδή να περάσουμε καλά. Απλά ως ενήλικες πρέπει να βρούμε μία κοινή ώρα ανάμεσα στις υποχρεώσεις μας, πρέπει να το οργανώσουμε λίγο περισσότερο, για να καταφέρουμε να βρεθούμε, ενώ σαν παιδιά βρισκόμασταν για να παίζουμε, χωρίς να έχουμε προγραμματίσει κάτι από πριν»

(Π.)

6.3 Πλεονεκτήματα και περιορισμοί της δραστηριότητας του 5x5

Υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες που περιορίζουν τους αθλούμενους από το να εξασκήσουν τη δραστηριότητα του 5x5 στον ελεύθερό τους χρόνο. Από τις συνεντεύξεις, αντλήσαμε τρεις παράγοντες, οι οποίοι βέβαια σχετίζονται με μια σειρά πλευρών της σύγχρονης ζωής. Επιγραμματικά, μπορούμε να πούμε ότι οι παράγοντες που περιορίζουν τη συμμετοχή τους στη δραστηριότητα είναι το οικονομικό κομμάτι, η έλλειψη παρέας και η έλλειψη χρόνου. Κανένας από τους συνεντευξιζόμενους δεν αξιολόγησε ως παράγοντα που δυσχεραίνει τη συμμετοχή του στη δραστηριότητα την πρόσβαση στο γήπεδο, παρά το ότι είναι αναγκαία

η χρήση μεταφορικού μέσου, από όσους συμμετείχαν, για να μεταβούν σε οποιοδήποτε από τα γήπεδα που παίζουν.

Το κόστος, όπως φαίνεται και από την παρακάτω απάντηση, δεν είναι αμελητέο, καθώς, όπως λέει και ο Κ., μπορεί να ξοδέψει έως και 80 ευρώ το μήνα, αν παίζει δύο φορές κάθε εβδομάδα. Κανένας από τους συνομιλητές δεν ήταν άνεργος, όταν πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις και δεν εξετάστηκε αυτή η παράμετρος, αλλά μπορεί εύκολα να καταλάβει κάποιος, ότι αν είναι δύσκολο για κάποιον εργαζόμενο να συμμετέχει λόγω χρημάτων, η δυσκολία αυτή πολλαπλασιάζεται για έναν άνεργο. Σε έρευνα του 2005, οι άνεργοι αποτελούσαν μόλις το 1,2% των συμμετεχόντων στο 5x5, κάτι που δείχνει τη μειωμένη πρόσβασή τους σε αυτή τη δραστηριότητα (Κουθούρης κ.α., 2005).

«Τα λεφτά που δίνουμε δεν είναι λίγα, αν σκεφτείς ότι πληρώνει το άτομο από 6 έως 8 ευρώ για μία ώρα παιχνιδιού, θα πάρεις και κανένα νερό ή κάτι άλλο να πιείς μετά τον αγώνα, φεύγει σίγουρα ένα δεκάρικο κάθε φορά, οπότε αν παίζεις 2 φορές τη βδομάδα το ποσό μπορεί να φτάσει τα 80 ευρώ το μήνα, πολύ περισσότερα από μία συνδρομή σε ένα γυμναστήριο.»

(Κ.)

Στη σύγχρονη κοινωνία, ο ελεύθερος χρόνος συμπίεζεται από διάφορες υποχρεώσεις που βαρύνουν τη ζωή του εργαζόμενου. Όπως εντοπίζουν στην έρευνά τους οι Allender κ.α (2006) οι σημαντικές αλλαγές στην πορεία της ζωής έχουν επίπτωση στη συμμετοχή στις δραστηριότητες αναψυχής. Έτσι, ο Γ. παίζει λιγότερο, γιατί οι οικογενειακές του υποχρεώσεις αποτελούν τροχοπέδη, όπως και η φύση της εργασίας του:

«Παλιότερα έπαιζα περισσότερο, αλλά πλέον με περιορίζουν οι οικογενειακές υποχρεώσεις, λόγω των οποίων πρέπει να είμαι καθημερινά μέχρι αργά στο σπίτι, για να τακτοποιήσουμε τα παιδιά. Άσε που επειδή δουλεύω κάποιες φορές σε βάρδιες χάνω ορισμένα παιχνίδια. Λίγο πολύ, την ίδια κατάσταση αντιμετωπίζουν και άλλοι συνομήλικοί μου, που παίζαμε μαζί. Προσωπικά, το παλεύω αρκετά, να μη σταματήσω, γιατί μου αρέσει πολύ. Άλλοι το έκοψαν εντελώς.»

(Γ.)

Στο ποδόσφαιρο της «αλάνας» δεν υπάρχουν οι ίδιοι χρονικοί περιορισμοί όπως το 5x5. Αυτό οφείλεται αφενός στον τρόπο λειτουργίας της επιχείρησης, η οποία ενοικιάζει το

γήπεδο ανά ώρα, και αφετέρου στο χρόνο που έχουν διαθέσιμο όσοι συμμετέχουν για να αφιερώσουν:

«Ένα χαρακτηριστικό αυτού του τρόπου συνέντευξης που ξεχωρίζω (σ.σ. αναφέρεται στο ποδόσφαιρο στην «αλάνα») είναι ότι δεν χρειαζόταν να δώσουμε συγκεκριμένο ραντεβού και δεν είχαμε χρονικούς περιορισμούς, κάθε ματς κράταγε μέχρι να κουραστούμε ή να βαρεθούμε είτε να νυχτώσει.»

(Κ.)

Ο Β. αναφέρει ότι καμιά φορά ακυρώνεται ο εβδομαδιαίος του αγώνας, επειδή δεν βρίσκεται ικανός αριθμός για να παίξουν. Η δραστηριότητα φαίνεται να είναι ενταγμένη στη ρουτίνα του και να είναι σημαντική για αυτόν, καθώς ούτε ο τραυματισμός τον περιορίσε από το να πάει έστω για να δει τους φίλους του τη μέρα του αγώνα και ας μη μπορούσε να συμμετέχει:

«Είναι η συνήθειά μου, δεν μπορείς να φανταστείς πώς ξενερώνω, αν καμιά φορά περάσει η βδομάδα και χάσουμε το ματς, γιατί δε μαζευόμαστε. Σκέψου, πριν κανένα μήνα είχα διάστρεμμα στον αστράγαλο και ανέβηκα στο γηπεδάκι για να δω τον αγώνα με τα παιδιά που παίζουμε μαζί στο πρωταθλημάκι.»

(Β.)

Εντέλει, όπως αναφέρει και ο Α., για κάποιον που του αρέσει να παίζει ποδόσφαιρο δεν υπάρχει άλλη διέξοδος για να το κάνει πραγματικότητα, πέρα από το 5x5. Ενώ για τον Η., αυτό που τον κρατάει στη δραστηριότητα είναι η ευκολία που μπορεί να διοργανωθεί ένας αγώνας:

«Πάντα μου άρεσε περισσότερο να παίζω ποδόσφαιρο από απλά να παρακολουθώ. Και πλέον, δεν έχω τη δυνατότητα να παίζω οπουδήποτε αλλού πέρα από ένα 5x5. Διαφορετικά τι άλλο να κάνω; Να πάρω μία μπάλα και να πάω στο πάρκο να περιμένω να μαζευντούμε καμιά δεκαριά άγνωστοι και να παίζουμε; Προφανώς και δε γίνεται.»

(Α.)

«Με κρατάει σε αυτό η ευκολία με την οποία μπορεί να οργανωθεί ένας ποδοσφαιρικός αγώνας μεταξύ 10 φίλων»

(Η.)

6.4 Το ποδόσφαιρο της «αλάνας» σήμερα

Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες η άποψη τους για τις αιτίες που το ποδόσφαιρο της «αλάνας» απαντάται όλο και λιγότερο. Η έλλειψη χώρου αναφέρθηκε από τους πέντε συνεντευξιαζόμενους, ως η πρώτη αιτία σχεδόν μονολεκτικά. Μία απάντηση σχεδόν αναμενόμενη, αν αναλογιστεί κανείς, ότι οι ελεύθεροι χώροι στην Αθήνα, σε σχέση με τον πληθυσμό της, είναι ελάχιστοι. Όμως, δύο από τους συνομιλητές έδωσαν μία διαφορετική οπτική. Ο Α. μας αναφέρει ότι στον τόπο καταγωγής του, ο χώρος όπου έπαιζε μικρός, παραμένει ίδιος, αλλά πλέον τα παιδιά δεν τον χρησιμοποιούν όπως η παρέα του, όταν ήταν αυτός παιδί, για να συμπεράνει ότι η αιτία τελικά είναι στη μεταστροφή της κοινωνίας και όχι η έλλειψη χώρου:

«Κατά τη γνώμη μου, το ποδόσφαιρο της αλάνας δεν εξαφανίστηκε λόγω έλλειψης χώρου. Στο χωριό που μεγάλωσα και παίζαμε μικροί μπάλα στο προαύλιο του σχολείου, ο χώρος παραμένει ο ίδιος, αλλά τα παιδιά δεν παίζουν όπως παλιά. Θέλω να πω ότι περισσότερο έχει αλλάξει η ζωή των ανθρώπων, έχουμε γίνει ποιο κλειστοί.»

(Α.)

Το ίδιο διαπιστώνει και ο Κ., ο οποίος κατοικεί στην Καισαριανή, όπου και μεγάλωσε. Το πάρκο με το χωμάτινο γήπεδο που έπαιζε ως παιδί παραμένει εκεί, αλλά πλέον δεν παίζουν παιδιά και τόσο συχνά:

«Στο πάρκο, δίπλα στο σπίτι μου, υπάρχει χωμάτινο γήπεδο με τέρματα, αλλά δε γίνονται παιχνίδια. Μπορεί καμιά φορά να μαζετούν 5-6 παιδιά και να παίζουν στο ένα τέρμα, αλλά αγώνας με 20-25 παιδιά σε όλο το γήπεδο έχω δει να γίνεται μόνο μία-δύο φορές.»

(Κ.)

Η επιβαρυνόμενη καθημερινότητα των παιδιών με φροντιστήρια κτλ. αποτελεί αιτία να χάνουν χρόνο από το παιχνίδι τους τα παιδιά. Επίσης, όπως μας λέει, οι γονείς πλέον είναι περισσότερο φοβισμένοι σε σχέση με το παρελθόν και προτιμούν να έχουν τα παιδιά σε ελεγχόμενο περιβάλλον, όπως στο σπίτι, παρά ελεύθερα και χωρίς επίβλεψη σε εξωτερικό χώρο:

«Ένας από τους λόγους είναι ότι πλέον τα παιδιά μπαίνουν από πολύ νωρίς στην διαδικασία του κυνηγιού δεξιοτήτων και εξειδίκευσης, ώστε να αποκατασταθούν επαγγελματικά πιο γρήγορα, με αποτέλεσμα να χάνουν τον ουσιαστικό και πολύτιμο χρόνο που τους προσφέρει το παιχνίδι στην ‘αλάνα’. Επίσης, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, πλέον φαίνονται ως μια εύκολη-‘τεμπέλικη’ λύση για τους γονείς ώστε να κρατάνε τα παιδιά απασχολημένα μέσα στο περιβάλλον του σπιτιού, χωρίς να έχουν την έγνοια του τι μπορεί να κάνουν μόνα τους έξω και χωρίς επίβλεψη.»

(Γ.)

6.5 Δημιουργία έξης: ποδόσφαιρο και παιδική ηλικία

Στο σύνολό τους, οι συνομιλητές μου είχαν εμπειρίες από τα παιδικά τους χρόνια, που σχετίζονταν με το ποδόσφαιρο σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ως προς την εμπλοκή τους. Οι τέσσερις από τους οκτώ υπήρξαν αθλούμενοι σε ποδοσφαιρικούς συλλόγους και μόνο ένας από αυτούς, ο μικρότερος σε ηλικία, μου ανέφερε ότι δεν είχε εμπειρία από το ποδόσφαιρο στην «αλάνα», γιατί μεγάλωσε στο κέντρο της Αθήνας, όμως και αυτός σε απάντησή του συμπεριλαμβάνει το ποδόσφαιρο με παρέες συμμαθητών του, είτε στα διαλλείματα του σχολείου είτε στη γυμναστική. Οι απαντήσεις που σχετίζονταν με τα παιδικά χρόνια και το ποδόσφαιρο με φίλους, είτε στη γειτονιά είτε στο σχολείο ή το πάρκο, χαρακτηρίζονταν από νοσταλγία και ευχάριστα συναισθήματα, που δυστυχώς δεν μπορούν να αποτυπωθούν στο γραπτό λόγο. Σε όλες τις παραπάνω απαντήσεις, οι συνομιλητές απαντούσαν με χαμόγελο στα χείλη.

«Ποδόσφαιρο πρώτη φορά θυμάμαι να παίζω στο δημοτικό με τους συμμαθητές μου, στην ώρα της γυμναστικής αλλά και στα διαλλείματα, συνήθως με ένα κουτάκι αναψυκτικού πατημένο, γιατί η μπάλα απαγορευόταν. Φτάνοντας 10-11 χρονών, σε ηλικία δηλαδή που μπορούσαμε να βγούμε έξω μόνοι μας για παιχνίδι, παίζαμε και στη γειτονιά, κυρίως τα καλοκαίρια, που υπήρχε περισσότερος ελεύθερος χρόνος και νύχτωνε αργά.»

(Η.)

Το ποδόσφαιρο της «αλάνας», όπως και το 5x5, φαίνονται μέσα από τις απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων να έχουν σαν κύριο σκοπό τη ψυχαγωγία και την κοινωνικότητα. Όλοι όσοι συμμετείχαν στην έρευνα εντόπισαν ομοιότητες ανάμεσα στις δύο δραστηριότητες

αλλά και διαφορές, που τις αποδίδουν στις αλλαγές που επιφέρει η ενήλικη ζωή και η δραστηριότητα του 5x5 μπορεί να ανταποκριθεί ευκολότερα σε αυτές. Ο επαγγελματικός βίος ή και άλλες πτυχές της ζωής, όπως η εκπαίδευση, μπορούν να διαμορφώσουν δευτερογενείς έξις, αλλά σύμφωνα με τον Bourdieu (2006) οι πρωτογενείς έξις είναι ανθεκτικότερες. Όπως φαίνεται και στην απάντηση του Α., το να βρίσκεται στο γήπεδο 5x5 του φαίνεται εξαιρετικά οικείο, κάτι που το συγκρίνει με την παιδική του ηλικία:

«Μπαίνοντας στο γήπεδο γίνεσαι πάλι παιδί, θα νευριάσεις, θα γκρινιάξεις, θα χαρείς πάρα πολύ με κάποια πράγματα, που ούτε καν θα τα θυμάσαι την επόμενη μέρα. Τελειώνει ο αγώνας, τα λέτε λιγάκι με τους φίλους σου και μετά περιμένεις πότε θα ξαναπαίζεις. Βασικά το ίδιο πράγμα, όπως όταν ήμασταν παιδιά είναι, απλά αντί για κάθε μέρα παίζουμε μία φορά τη βδομάδα.»

(Α.)

Στη θεωρία του Bourdieu, η έξις, το πεδίο και η πρακτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους, καθώς η πρακτική δεν είναι αποτέλεσμα μίας μεμονωμένης έξις, αλλά αποτελεί προϊόν συνδυασμού της έξις με το πεδίο (Bourdieu, 2006). Η πρακτική εμφανίζεται πρώτα ως έκφραση μίας διαμορφωμένης από πριν ενέργειας, μία λειτουργία που μπορεί να περιγραφεί με τον όρο δομή, μία κατάσταση έξις, η οποία υποδεικνύει την προδιάθεση, την τάση ή την κλίση του ατόμου (Tomlinson, 2004). Ένα από τα κοινά χαρακτηριστικά της δραστηριότητας στο 5x5 και του ποδοσφαίρου στην αλάνα είναι ότι και τα δύο μπορούν να εξασκηθούν χωρίς την ανάγκη εξωτερικής παρέμβασης και ρύθμισης των συμπεριφορών, όπως συμβαίνει με τον διαιτητή. Οι κανόνες και τα όρια, ιδιαίτερα στο παιχνίδι στην αλάνα, είναι αποτυπωμένα στη συνείδηση των συμμετεχόντων και οι όποιες διαφωνίες λύνονται αργά ή γρήγορα:

«Υπήρχαν καβγάδες, αλλά συνήθως δεν ξέφευγαν, έπεφτε και ξύλο καμιά φορά, αλλά πολύ σπάνια. Ακόμα και τότε, η παρεξήγηση κρατούσε από μερικές ώρες έως μερικές μέρες και μετά ξεχνιόταν, σα να μην είχε γίνει ποτέ τίποτα. Τσακωμοί γίνονταν αν υπήρχε διαφωνία για κάποιο φάουλ ή ποιο συχνά για το αν μπήκε γκολ ή όχι, αφού δεν υπήρχε τέρμα και αντί για δοκάρια είχαμε πέτρες ή ότι άλλο βρίσκαμε.»

(Π.)

Κατά τον Bourdieu, οι κοινωνικές ομαδοποιήσεις συμβάλουν καθοριστικά στο σχηματισμό των αθλητικών πρακτικών και των επιλογών των ατόμων να συμμετέχουν σε κάποιο άθλημα. Τα σπορ αποτελούν προϊόντα κοινωνιογένεσης και όχι απλώς ατομικές επιλογές των αθλούμενων (Ζαϊμάκης, 2015). Η συμβολή του κοινωνικού παράγοντα στη διαμόρφωση της δραστηριότητας του 5x5 φαίνεται και στην τοποθέτηση που ακολουθεί. Η συμμετοχή στο 5x5 είναι για τον Γ. μία ευκαιρία να βιώσει ξανά το παιχνίδι των παιδικών του χρόνων. Παράλληλα με τη δυνατότητα διαφυγής από την καθημερινότητα, αλλά και την εκγύμνασή του, ο Γ. αναφέρει και αυτός ως σημαντικό παράγοντα τις κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσει με τους συμπαίκτες του. Στοιχείο λοιπόν αυτής της δραστηριότητας δεν αποτελεί αποκλειστικά το αγωνιστικό-αθλητικό κομμάτι, αλλά μαζί με αυτό και οι κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται γύρω από αυτή:

«Είναι η καλύτερη ευκαιρία για να συνενυρεθώ με τις παρέες μας και να ξανανιώσω για μία ώρα το πώς ήταν το παιχνίδι των παιδικών μας χρόνων στις αλάνες και στο σχολείο. Αυτό είναι κάτι που με αποφορτώνει από τα συσσωρευμένα άγχη της σύγχρονης ζωής ενός μέσου εργαζόμενου σε μία μεγαλούπολη σαν την Αθήνα. Ταυτόχρονα, μου προσφέρει την αερόβια γυμναστική που έχει ανάγκη το σώμα μου, η οποία μου προκαλεί μία ευφορία. Πριν και το μετά από το παιχνίδι είναι οι ώρες όπου μπορώ να συνομιλήσω με τους φίλους, συνάδελφους και τις παρέες μας, για όλα όσα μας απασχολούν στην ζωή, όπως τα προσωπικά μας, η πολιτική, τα εργασιακά μας.»

(Γ.)

Κοινό χαρακτηριστικό αποτελεί ότι και στις δύο δραστηριότητες, οι συμμετέχοντες μοιράζονται και άλλα πράγματα, έξω από τον αγωνιστικό χώρο. Οι αναφορές στο ποδόσφαιρο της παιδικής ηλικίας γίνονται χρησιμοποιώντας τους όρους «φίλοι», «συμμαθητές», «παρέα». Ομοίως, στο 5x5 κοινός τόπος είναι η έξοδος και η συζήτηση πριν και μετά τον αγώνα, κάτι που δείχνει, ότι δεν είναι μία δραστηριότητα που γίνεται μεταξύ αγνώστων:

«Κάθε Σάββατο και Κυριακή πρωί μαζευόμασταν η παρέα από το σχολείο στην πλατεία κάτω από το μουσείο και παίζαμε όλοι εκεί. Κάποιες φορές, όταν ήμασταν περισσότερα άτομα παίζαμε στο χωμάτινο γήπεδο του πάρκου. Με αρκετούς από αυτούς παραμένουμε ακόμα φίλοι.»

(Κ.)

«Όταν έπαιζα πιτσιρικάς, είτε στη γειτονιά είτε στην ομάδα μου αργότερα, δεν ήθελα με τίποτα να χάνω, ένιωθα ντροπιασμένος και νευρίαζα πολύ. Το ποδόσφαιρο σε αυτή την ηλικία το θεωρούσα από τα σημαντικότερα πράγματα στη ζωή μου. Προφανώς, οι προτεραιότητες στη ζωή μεγαλώνοντας αλλάζουν και πλέον, όποτε παίζω, δε δίνω και τόση σημασία στο αποτέλεσμα. Σίγουρα, όταν κερδίζουμε, πηγαίνουμε μετά να τσιμπήσουμε τίποτα και να πιούμε μία μπίρα με άλλη διάθεση, ειδικά αν έχουμε κάνει καλό ματς, αλλά όπως και να έχει η νίκη και η ήττα έχουν περάσει σε δεύτερη μοίρα.»

(Γ.)

Ο Bourdieu (2020) αναφέρει το οικογενειακό περιβάλλον ως πρωταρχικό και σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση της έξης. Ο Κ. ήρθε σε επαφή για πρώτη φορά με το ποδόσφαιρο μέσω της οικογένειάς του, πριν ακόμα είναι σε ηλικία, ώστε να μπορεί να παίζει μόνος του με φίλους. Στη συνέχεια, μεγαλώνοντας, συνέχισε να ασκεί τη δραστηριότητα που του ήταν οικεία από τα προσχολικά του χρόνια:

«Ξεκίνησα να παίζω ποδόσφαιρο από την προσχολική ηλικία, παίζοντας ποδόσφαιρο με τον αδερφό και τον πατέρα μου σε πάρκα της γειτονιάς. Συνέχισα πιο έντονα στο δημοτικό, παίζοντας καθημερινά στα διαλείμματα με τους συμμαθητές μου.»

(Κ.)

Ο Σ. στην απάντηση του αναφέρει ότι δεν έχει παίζει ποδόσφαιρο σε αλάνες. Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι έχει εμπειρία ως παιδί από αντίστοιχο παιχνίδι με τους συμμαθητές του στο σχολείο:

«Σε αλάνες εγώ δεν έτυχε να παίζω, γιατί μεγάλωσα στο Παγκράτι και δεν υπήρχαν. Σαν παιδιά παίζαμε στα διαλείμματα και στην ώρα της γυμναστικής στο σχολείο. Ποδόσφαιρο έπαιζα στις ακαδημίες του Ηλυσιακού μέχρι τα 15, αλλά μετά σταμάτησα, γιατί ξεκίνησαν τα φροντιστήρια στο λύκειο και δεν προλάβαινα. Άρχισα να παίζω ξανά στο δεύτερο έτος της σχολής που έτυχε και γνώρισα κάποια παιδιά που συμμετείχαν σε ένα πρωταθληματάκι και ψάχνανε ένα άτομο. »

(Σ.)

Η επιλογή λοιπόν του 5x5 ως μία διέξοδος ψυχαγωγίας, άθλησης και κοινωνικότητας σχετίζεται με τα νοήματα, τις αντιλήψεις και τις ταυτότητες που διαμορφώθηκαν στην παιδική ηλικία, μέσα από το ποδόσφαιρο με φίλους στο σχολείο ή τη γειτονιά.

6.6 Η σημασία της νίκης

Το ποδόσφαιρο βέβαια είναι ένα ανταγωνιστικό σπορ. Η έννοια της νίκης έχει τη δική της σημασία. Αποσυνδεδεμένη από οποιοδήποτε οικονομικό συμφέρον αποτελεί τρόπαιο από μόνη της, χωρίς να αποφέρει κάτι σε αυτόν που την κατακτά.

«Το ποδόσφαιρο, έτσι όπως παίζουμε στο 5x5, για μένα είναι το καλύτερο άθλημα. Περνάς καλά με τους φίλους σου, συνεργάζεσαι, κυνηγάς τη νίκη ‘ντόμπρα’, χωρίς να κλέβεις. Στα περισσότερα ματς στα πρωταθληματάκια, αν ο διαιτητής σφυρίζει κάτι λάθος, η ομάδα που το παραδέχεται, δίνει την μπάλα στους άλλους. Αυτό εμένα σα νοοτροπία μου αρέσει. Αυτή είναι πιστεύω και η βασική διαφορά με το κανονικό ποδόσφαιρο.»

(Σ.)

Αν και όπως είδαμε το 5x5 δεν είναι μία δραστηριότητα που οι συμμετέχοντες έχουν σαν προτεραιότητα την βελτίωση της απόδοσής τους, η επίδοση τη μέρα του αγώνα φαίνεται να έχει σημασία, και η συμμετοχή είναι ικανή να προκαλέσει συναισθήματα που φανερώνουν πόσο έντονα μπορείς να «απορροφηθείς» σε αυτό.

«Αν έχεις κάνει καλό παιχνίδι, έχεις βάλει και κανένα όμορφο γκολ, γιατί στην τελική ποδόσφαιρο είναι και αυτό, οπότε το γκολ είναι όλη η ουσία, νιώθεις μία φοβερή χαρά. Σου φτιάχνει την αυτοπεποίθηση. Ειδικά σε ματς που είναι ‘επίσημα’ και όχι μεταξύ μας, για αυτό και μου αρέσει περισσότερο το πρωτάθλημα, το άλλο το βλέπω σαν προπόνηση. Έχεις μία ψευδαίσθηση, ότι είσαι και σύ πραγματικός ποδοσφαιριστής.»

(Η.)

«Να δώσω το 100% των δυνατοτήτων και αντοχών μου, έτσι ώστε όταν τελειώσει ο αγώνας, να μπορώ να πω, ανεξαρτήτως αποτελέσματος, πως το ευχαριστήθηκα. »

(Η.)

Παιχνίδι σύμφωνα με τον Χουιζίνγκα (1989) ορίζεται η ελεύθερη δραστηριότητα που αρκετά συνειδητά βρίσκεται εκτός πλαισίου της «συνηθισμένης» ζωής, μιας και είναι «μη σοβαρή», αλλά ταυτόχρονα απορροφά τον παίκτη με ένταση και απόλυτα. Είναι επίσης μία δραστηριότητα που δε συνδέεται με οποιοδήποτε υλιστικό συμφέρον και κανένα κέρδος δε μπορεί να προκύψει από αυτή. Τόσο η δραστηριότητα του 5x5 όσο και του ποδοσφαίρου στην αλάνα διατηρούν τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Μπορούμε λοιπόν να τις κατονομάσουμε ως παιχνίδια με τη βαρύτητα που φέρει ο όρος υπό την οπτική του Huizinga. Κλείνοντας το κεφάλαιο της ανάλυσης του ερευνητικού μας υλικού παραθέτουμε την απάντηση του Β. που, από ότι φάνηκε από το σύνολο των συνεντεύξεων, αποτελεί κοινό παρονομαστή για όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνα και παράλληλα μέσα σε δύο προτάσεις συνοψίζει μεγάλο μέρος της.

«...με λίγα λόγια, παίζω απλά γιατί μου αρέσει».

(B.)

7 Συμπεράσματα

Το ποδόσφαιρο, από την εμφάνισή του έως σήμερα, συνομιλεί με τις κοινωνικές συνθήκες της κάθε περιόδου και εμφανίζει μεταβολές, οι οποίες σχετίζονται με αυτές. Η εμφάνιση της δραστηριότητας του 5x5 είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών συνθηκών της σύγχρονης κοινωνίας, και των απαιτήσεων της ζωής σε μία μεγαλούπολη, όπως είναι η Αθήνα. Αποτελεί μία διέξοδο χαλάρωσης και εκτόνωσης συναισθημάτων, χωρίς να διασαλεύεται η κοινωνική λειτουργία. Σε σχέση με το παραδοσιακό ποδόσφαιρο, διατηρεί την αυτοτέλειά του, χωρίς ωστόσο να διατηρεί δικές του διοικητικές δομές, και έχει ως κύρια σκοπιμότητα την ψυχαγωγία όσων συμμετέχουν.

Στο σύγχρονο αστικό περιβάλλον ο ελεύθερος χρόνος μειώνεται, ο δε τρόπος που κατανέμεται μέσα στη μέρα διαφοροποιείται συνεχώς. Τα ωράρια γίνονται όλο και πιο άστατα, σε βάρδιες ή υπερωρίες, και αυξανόμενους χρόνους μεταφοράς από και προς τη δουλειά. Επιπρόσθετα, οι οικογενειακές υποχρεώσεις που παλαιότερα βάρυναν αυτό που ονομάζουμε εκτεταμένη οικογένεια, τώρα πλέον, όλο και περισσότερο, βαρύνουν αποκλειστικά το ζευγάρι. Επίσης, σε πολλούς εργασιακούς κλάδους υπάρχει συνεχής απαίτηση για ανανέωση γνώσεων, κάτι που επιβαρύνει επιπλέον τον ελεύθερο χρόνο. Ως δραστηριότητα, το 5x5 προσφέρει τη δυνατότητα να υπερκεραστούν παράγοντες που περιορίζουν τη συμμετοχή ενός ανθρώπου που θέλει να παίξει ποδόσφαιρο με την παραδοσιακή του μορφή, όπως η έλλειψη ελεύθερου χρόνου, προσφέροντας τη δυνατότητα αφενός να προγραμματιστεί ένας αγώνας ορισμένες μέρες πριν τη διεξαγωγή του, αφετέρου οι ώρες κατά τις οποίες μπορεί να πραγματοποιηθεί ένας αγώνας διευρύνονται, εξαιτίας της ύπαρξης φωτισμού στις εγκαταστάσεις.

Στις σύγχρονες πόλεις, οι δημόσιοι χώροι διαμορφώνονται, ώστε να προσελκύουν αυτούς που έχουν την οικονομική ευχέρεια να καταναλώσουν, αποκτώντας ανάλογα χαρακτηριστικά. Σε αυτό το πλαίσιο, το ποδόσφαιρο δε χωράει σε αυτόν τον δημόσιο χώρο, ο οποίος είναι δομημένος με βάση αυτούς τους σκοπούς. Συνεπώς, το ποδόσφαιρο της «αλάνας», το οποίο παιζόταν σε δημόσιους ή ελεύθερους χώρους ενός της πόλης στο παρελθόν, δεν έχει θέση στη σύγχρονη πόλη. Παραμένει όμως η ανάγκη των ανθρώπων να παίζουν ποδόσφαιρο, η οποία δε θα μπορούσε να καλυφθεί διαφορετικά στις παρούσες συνθήκες, είτε παίζοντας ελεύθερα στη γειτονιά

είτε παραδοσιακά σε κάποιο σύλλογο, για λόγους που αναλύονται στην παρούσα εργασία. Την ανάγκη αυτή ήρθε να καλύψει η εμφάνιση της δραστηριότητας του 5x5, μία δραστηριότητα που δομείται εξ αρχής ως εμπορική δραστηριότητα και ως τέτοια δε θα υπήρχε, αν δεν μπορούσε να είναι οικονομικά βιώσιμη. Έτσι, δημιουργήθηκε, για να προσφέρει μία υπηρεσία σε όσους ήθελαν και μπορούσαν να πληρώσουν, για να την καταναλώσουν. Σε όσους δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά σε αυτόν τον κλάδο, δόθηκε η ευκαιρία αξιοποίησης χώρων που δε θα μπορούσαν διαφορετικά να είναι αποδοτικοί. Το σχετικά μικρό κόστος κατασκευής επέτρεψε τη δημιουργία αθλητικών εγκαταστάσεων από ιδιώτες, μέσα στον ιστό της πόλης. Είναι λοιπόν μία δραστηριότητα που γεννήθηκε υπό συγκεκριμένες συνθήκες και όπως κάθε νέα δραστηριότητα έρχεται να αναδιαμορφώσει το αθλητικό πεδίο, επαναπροσδιορίζοντας νοήματα που σχετίζονται με την πρακτική. Τα νέα νοήματα που σχετίζονται με το 5x5 προέκυψαν με την ανάλυση του ερευνητικού υλικού που συλλέχθηκε από τους συνεντευξιαζόμενους

Από τα ευρήματα των συνεντεύξεων προκύπτουν μία σειρά από συμπεράσματα που σχετίζονται με πτυχές της δραστηριότητας. Η σωματική απόδοση και η παραγωγικότητα της ομάδας, έννοιες κυρίαρχες στο παραδοσιακό ποδόσφαιρο, υποβαθμίζονται στη δραστηριότητα του 5x5. Η έννοια της θυσίας, η οποία είναι παρούσα σε όλες της μορφές αθλητισμού, απουσιάζει εδώ, όπως και κάθε μορφή συστηματικής εκγύμνασης. Στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο, η συσσώρευση σωματικού κεφαλαίου είναι σημαντική, καθώς μπορεί να μετατραπεί σε κοινωνικό, αλλά και οικονομικό κεφάλαιο, όχι όμως στο 5x5, όπου μία τέτοιου είδους συσσώρευση δεν βελτιώνει τη θέση του αθλητή ως προς τους στόχους του 5x5, που είναι η κοινωνικοποίηση και η ψυχαγωγία. Παράλληλα, αυτό την καθιστά μία δραστηριότητα, που απευθύνεται σε όλους όσοι διαθέτουν ένα ελάχιστο επίπεδο φυσικής κατάστασης, διευρύνοντας έτσι και τα ηλικιακά όρια των ανθρώπων που μπορούν να παίξουν ποδόσφαιρο. Ενώ ως δραστηριότητα απευθύνεται σχεδόν σε όλους, ως μία εμπορική δραστηριότητα που έχει αντίτιμο, αντικειμενικά αποκλείει ανθρώπους, που δεν έχουν τη δυνατότητα να ανταπεξέλθουν οικονομικά σε αυτή, όπως είναι οι άνεργοι.

Η παρέα που σχηματίζεται είναι ένα σημαντικό σημείο της δραστηριότητας, ενώ παράλληλα, η έλλειψή της μπορεί να αποτελέσει και αυτή περιοριστικό παράγοντα για τη συμμετοχή. Για την εύρεση παρέας σχηματίζονται γύρω από τη δραστηριότητα

μορφές κοινοτήτων, που επικοινωνούν μεταξύ τους μέσω τηλεφώνου ή κάποιας εφαρμογής κοινωνικής δικτύωσης, με σκοπό τη διοργάνωση ενός αγώνα. Παράλληλα, οι επιχειρήσεις διοργανώνουν τουρνουά και αναλαμβάνουν την εύρεση αντιπάλων για τις συμμετέχουσες ομάδες, προκειμένου να υπάρχει μεγαλύτερη συμμετοχή, φέρνοντας έτσι σε επαφή άτομα που δε γνωρίζονται μεταξύ τους. Και στις δύο περιπτώσεις, το κίνητρο που φέρνει σε επαφή όσους συμμετέχουν, είναι η θέλησή τους να παίξουν ποδόσφαιρο, χωρίς απαραίτητα να υπάρχει κάποια άλλη μορφή σχέσης, φιλική, επαγγελματική κτλ. Αυτό που φάνηκε και από τις απαντήσεις στις συνεντεύξεις είναι ότι συνδετικός κρίκος μεταξύ όσων συναντιούνται σε ένα γήπεδο 5x5 είναι πρωταρχικά η ταύτιση των έξεών τους. Αυτός ο κοινός τόπος είναι η αιτία της ύπαρξης μεγάλης οικειότητας μεταξύ των συμμετεχόντων, ανεξάρτητα από τις προηγούμενες σχέσεις τους.

Το ποδόσφαιρο 5x5 είναι μία δραστηριότητα που είναι ενταγμένη στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα των αθλούμενων, μία συνήθεια που παρουσιάζει ομοιότητες με μία ψυχαγωγική έξοδο, καθώς αποτελεί μία διέξοδο από την πίεση και της απαιτήσεις της ζωής, δημιουργώντας παραστάσεις έξω από τη ρουτίνα της καθημερινότητας. Η δραστηριότητα του 5x5 σχετίζεται με νοήματα, αντιλήψεις και ταυτότητες που διαμορφώθηκαν στην παιδική ηλικία μέσω του ποδοσφαίρου, με φίλους σε πλατείες, αλάνες ή στο σχολικό περιβάλλον. Ομοίως με το ποδόσφαιρο της «αλάνας», το 5x5 διατηρεί το στοιχείο του παιχνιδιού αυτούσιο στον πυρήνα του. Όσοι συμμετέχουν, παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό αφοσίωσης, χωρίς όμως αυτή να σχετίζεται με κανένα τρόπο με την επιδίωξη οικονομικού ή άλλου οφέλους από τη συμμετοχή τους. Ως εκ τούτου, οι κανόνες και τα όρια του παιχνιδιού δε δοκιμάζονται από ενδεχόμενες ανιδιοτελείς συμπεριφορές, αλλά αποτυπώνονται στη δομή της δραστηριότητας, όπως και στο ποδόσφαιρο των παιδικών χρόνων. Σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μπορεί να λειτουργήσει χωρίς την ανάγκη ύπαρξης εξωτερικής παρέμβασης, για παράδειγμα ενός διαιτητή, ο οποίος ρυθμίζει τις συμπεριφορές, μέσα από την επιβολή κανόνων. Μπορεί στο 5x5 να εκφράζεται η πρωτογενής έξη που αποκόμισαν οι συμμετέχοντες στην παιδική τους ηλικία, παρουσιάζει ωστόσο διαφορές, που το καθιστούν μία διαφορετική δραστηριότητα, προσαρμοσμένη στις σύγχρονες ανάγκες ενός ενήλικα, μέσα στο αστικό περιβάλλον. Σε αντίθεση με το ποδόσφαιρο της γειτονιάς των παιδικών χρόνων, η δραστηριότητα του 5x5 έχει συγκεκριμένο χρονικό περιορισμό, απαιτεί ένα ελάχιστο επίπεδο οργάνωσης και

συνεννόησης για να πραγματοποιηθεί και δεν προκύπτει αβίαστα. Επίσης, καθοριστική διαφορά είναι ότι πρόκειται για μία δραστηριότητα, στην οποία η συμμετοχή πραγματοποιείται έναντι αντιτίμου, στοιχείο που χαρακτηρίζει και διαφοροποιεί την δραστηριότητα του ποδοσφαίρου 5x5.

Βιβλιογραφία

• Ελληνόφωνη Βιβλιογραφία

- Bourdieu, P., Παναγιωτόπουλος Ν., & Στεργίου Π. (1991). Μερικές ιδιότητες των πεδίων. *The Greek Review of Social Research*, 80, 3–10. <https://doi.org/10.12681/grsr.610>
- Bourdieu, P. (2006). *Η Αίσθηση της Πρακτικής* (μτφ. Θ. Παραδέλλης). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Bourdieu, P (2020). *Η διάκριση. Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης*. (14ή εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Γάσιος, Γ. (2015). *Η διάδοση του ποδοσφαίρου στην ελληνική κοινωνία του μεσοπολέμου*. Στο Ζαϊμάκης, Γ. & Φουρναράκη, Ε. (επιμ.) *Κοινωνία και αθλητισμός στην Ελλάδα Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια
- Γιαννακόπουλος, Α. (2016). *Ο αθλητισμός και η φυσική αγωγή στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1967-1974*. *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*
- Γιώτσα Ά. (2015). Δομή και λειτουργία της ελληνικής οικογένειας: Ομοιότητες και διαφορές με τη μορφή της οικογένειας σε άλλες χώρες. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 3, 25–41. <https://doi.org/10.12681/jret.96>
- Ελευθεράτος, Δ. (2010). «Η βία των χούλιγκαν και ο θεσμικός χούλιγκανισμός». Στο *Θρησκευόμενοι Κόκκινοι Επιστήμονες. Οπαδική βία και άλλες πτυχές της βίας στον αθλητισμό*. Αθήνα: Εκδόσεις Νόβολι.
- Elias, N., & Dunning, E. (2010). *Αθλητισμός και ελεύθερος χρόνος στην εξέλιξη του πολιτισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Κατάρτι.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2010). *Εργοτέλης 1929-2009: Ψηφίδες της αθλητικής και κοινωνικής ιστορίας ενός φιλοπρόοδου σωματείου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2013). «Πολιτική οικονομία του ποδοσφαίρου στην ύστερη νεωτερικότητα: Εμπορευματοποίηση, παγκοσμιοποίηση και αποικιοποίηση». Στο Γ. Ζαϊμάκης και Ν. Κοταρίδης (επ.). *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών. Αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας*. Αθήνα: Πλέθρον.

- Ζαϊμάκης, Γ και Κοταρίδης, Ν. (2013). Εισαγωγή. Στο Ζαϊμάκης, Γ και Κοταρίδης, Ν. (επιμ.) *«Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών Αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας»* Αθήνα: Πλέθρον
- Ζαϊμάκης, Γ. και Petre, B. (2014). «Πολιτισμικός ιμπεριαλισμός και σπορ στην ανατολική Μεσόγειο και την Κρήτη: Ο ρόλος των βρετανικών στρατευμάτων», στο Σ. Πετμεζάς και Λ. Τζεδάκη-Αποστολάκη (επιμ.), *Κυριαρχίες και συνειδήσεις στην ανατολική Μεσόγειο 1880-1920*, Ηράκλειο: Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 201-228.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2015). Θεωρητικά ρεύματα και προσεγγίσεις στην κοινωνιολογία του αθλητισμού. Στο Ζαϊμάκης, Γ. & Φουρναράκη, Ε. (Επιμ.). *Κοινωνία και αθλητισμός στην Ελλάδα. Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις*. (89-130). Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Ζαϊμάκης, Γ. & Φουρναράκη, Ε. (2015). Εισαγωγή. Στο Ζαϊμάκης Γ. Και Φουρναράκη Ε.(επιμ.), (2015) *Κοινωνία Και Αθλητισμός στην Ελλάδα, Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια
- Ζαϊμάκης, Γ. (2020). Ζητήματα της μεθοδολογίας και έρευνας στη μελέτη του αθλητισμού. (Διδακτικό υλικό Θεματικής Ενότητας Κοινωνιολογία και Ανθρωπολογία του Αθλητισμού, ΑΣΚ 51). Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Αθλητικές Σπουδές Κοινωνιολογία-Ιστορία- Ανθρωπολογία. Πάτρα
- Ζεντελής, Ρ. (2001). *Real estate Αξία. εκτιμήσεις. ανάπτυξη. επενδύσεις. Διαχείριση*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπασωτηρίου
- Galeano, E. (2016). *Το ποδόσφαιρο στη σκιά και στο φως* (5ή εκδ.). Αθήνα: Παπυρος
- Θανάση, Μ. & Φορούλη, Ι. (2018). « Παιδί, Παιχνίδι, Πόλη ». Στο Τσουκαλά, Κ., Γερμανός, Δ., Γκλούμπου, Α., Κατσαβουνίδου, Γ., Παντελιάδου, Π., Τόμπρου, Π. (επιμ.) (2018). *Πρακτικά Συνεδρίου ‘Χώροι για το Παιδί ή Χώροι του Παιδιού; Όταν η συνθήκη αγωγής και εκπαίδευσης τέμνεται με την καθημερινότητα της πόλης’*. Διαθέσιμο στο: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/childspace>
- Τσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5826>
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003) *Ανάλυση δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα: Κριτική

- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Αθήνα: Κριτική.
- Καίσαρη, Β. (2009). Η τέλεση του χώρου μέσω της θεατρικότητας και του παιχνιδιού: Διαβατήριο στην ταυτότητα και την ετερότητα. Στο Αειχώρος 12: 112-129.
- Κουθούρης, Χ., Αλεξανδράκης, Κ., & Μπουντόλου, Μ. (2005). Στρατηγικές Διαπραγμάτευσης έναντι Ανασταλτικών Παραγόντων για Συμμετοχή στο Ποδόσφαιρο Αναψυχής . *Αναζητήσεις Στη Φυσική Αγωγή & Τον Αθλητισμό*, 3(3), 255–263.
- Κουλούρη, Χ. (1998). Η ώρα του σώματος. Αθλητισμός, άσκηση, και ψυχαγωγία στο ελληνικό κράτος (1870-1922). Στο, Οι Χρόνοι της Ιστορίας για μία Ιστορία της Παιδικής Ηλικίας και της Νεότητας. 17-19 Απριλίου 1997 (σσ 273-286). Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς
- Κουλούρη, Χ. (2015). Η ιστορία του ελληνικού αθλητισμού: Σπορ, φυσική αγωγή και Ολυμπιακοί αγώνες. Στο Γ. Ζαϊμάκης & Ε. Φουρναράκη, *Κοινωνία και Αθλητισμός στην Ελλάδα. Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις* (pp. 43-87). ΑΘΗΝΑ: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Κυπριανός, Π. (2013). «Πραγματικότητα, παιχνίδι, φίλαθλοι». Στο Γ. Ζαϊμάκης και Ν. Κοταρίδης (επ.). *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών. Αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Κυριαζή Ν. (2009), Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Λελεδάκης, Κ. (2006). «‘Η αίσθηση της πρακτικής’: Μια θεωρία κοινωνικής κατασκευής του υποκειμένου, κοινωνικής δράσης και αναπαραγωγής της κοινωνίας». Επίμετρο στο P. Bourdieu, Η Αίσθηση της Πρακτικής. (433-450). Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια
- Λιβιτσάνος, Γ. (2021, 17 Ιουνίου). *Νέος εργασιακός νόμος: Έτσι θα καταστρατηγείται το δωρο - τι χάνουν οι εργαζόμενοι*. News 24/7. Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου, 2022, από <https://www.news247.gr/politiki/neos-ergasiakos-nomos-etsi-tha-katastratigeitai-to-doro-perikopes-apodochon-dikaiomaton.9265809.html>
- Λουκά, Μ.(2017). «Το ποδόσφαιρο που λυτρώνει». *Inside Story* (03/01/2017).

- Μάρκου, Α. (2006, August 27). *Χρυσωρυχεία τα γήπεδα 5x5*. Ειδήσεις - νέα - Το Βήμα Online. Retrieved December 14, 2022, from <https://www.tovima.gr/2008/11/25/finance/xrystwryxeia-ta-gipeda-5x5/>
- Παναγιωτόπουλος, Ν. (2020). «Πρόλογος » στο Bourdieu, P (2020). Η διάκριση. Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης. (14ή εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παπαγεωργίου, Δ. (2007). *Μια άλλη Κυριακή: "Τρέλα" και "αρρώστια" στα ελληνικά γήπεδα*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Πουρναρά, Σ. (2013) ‘Αστικοί κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου’. Διπλωματική Εργασία, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π
- Σφακιανάκη, Μ. (2010). «’Γερά μυαλά μέσα σε γερά σώματα’». ΕΠΟΝ και αθλητισμός, μια πρώτη προσέγγιση». Στο Β. Καραμανωλάκης, Ε. Ολυμπίτου, Ι. Παπαθανασίου (επιμ.) (2010), *Η ελληνική νεολαία στον 20ό αιώνα. Πολιτικές διαδρομές, κοινωνικές πρακτικές και πολιτιστικές εκφράσεις*. Αθήνα: Θεμέλιο
- Thomas, J., & Nelson, J. (2003). *Μέθοδοι Έρευνας στη Φυσική Δραστηριότητα* (3rd ed.). (Κ. Καρτερολιώτης, επιμ.) Αθήνα: Ιατρικές εκδόσεις Π. Χ. Πασχαλίδη.
- Toti, G. (1985). *Ο ελεύθερος χρόνος*. Αθήνα: Μνήμη
- Τσούμας, Θ. & Χουμεριανός, Μ. (2013). «Η ίδρυση του Πανελλήνιου Συνδέσμου Αμειβομένων ποδοσφαιριστών και τα πρώτα χρόνια της δράσης του (1975-1979) ». Στο Γ. Ζαϊμάκης και Ν. Κοταρίδης (επ.). *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών. Αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Vigarello, G. (2004). *Από το παιχνίδι στο αθλητικό θέαμα. Η γέννηση ενός μύθου*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Vinnai, G. (1978). *Το ποδόσφαιρο ως ιδεολογία*. Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη.
- Wacquant, L. (2004). «Μποξέρ επί το έργον: σωματικό κεφάλαιο και σωματική εργασία στους επαγγελματίες πυγμάχους». Στο Δ. Μακρυνιώτη (επιμ.). *Τα Όρια του Σώματος*. Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις. Αθήνα: Νήσος, σσ. 225-244.
- Χάδου, Ν. (2017). Διαβίου Μάθηση- εκπαίδευση- Επιμόρφωση και Επαγγελματική Ανάπτυξη των Εκπαιδευτικών Προσανατολισμένη στην Αγορά Εργασίας. *Εκπαίδευση*,

Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα Και Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία Και Οικονομία, 1, 163–172. <https://doi.org/10.12681/elrie.783>

Χουζίνγκα Γ. (1989), Ο άνθρωπος και το παιχνίδι (Homo Ludens), μτφρ. Στ. Ροζάνης, Γ. Λυκιαρδόπουλος, Αθήνα: Γνώση.

• Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Allender, S., Cowburn, G., & Foster, C. (2006). Understanding participation in sport and physical activity among children and adults: A review of Qualitative Studies. *Health Education Research*, 21(6), 826–835. <https://doi.org/10.1093/her/cyl063>

Baltas, A. (2021). Football clubs, social changes, and political disputes in interwar Greece. *The International Journal of the History of Sport*, 37(11), 992–1006. <https://doi.org/10.1080/09523367.2020.1844186>

Blanchard, K. (1995). *The Anthropology of Sport: An Introduction*. Westport and London: Begin and Garvey.

Bourdieu, P. (1978). Sport and social class. *Information International Social Science Council*, 17(6), 819–840. <https://doi.org/10.1177/053901847801700603>

Carmona, M. (2010) “Contemporary public space: Critique and classification, part one: Critique”. *Journal of Urban Design*, 15 (1), 123-148.

Dyreson, M. (2012). The United States of America. In S. Pope & J. Nauright, *Routledge Companion to Sports History* (pp. 599-623). London: Routledge.

Eurofound (2022), Working conditions in the time of COVID-19: Implications for the future, European Working Conditions Telephone Survey 2021 series, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Giulianotti, R. and Robertson, R. (2004), The globalization of football: a study in the glocalization of the ‘serious life’. *The British Journal of Sociology*, 55: 545-568. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2004.00037.x>

Hulteen, R. M., Smith, J. J., Morgan, P. J., Barnett, L. M., Hallal, P. C., Colyvas, K., & Lubans, D. R (2017). Global participation in sport and leisure-time physical activities:

- A systematic review and meta-analysis. *Preventive Medicine*, 95, 14–25.
<https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2016.11.027>
- Jo Grønlund (2021) The genesis of a football field: urban football in Soweto, South Africa, *Soccer & Society*, 22:3, 218-230, DOI: [10.1080/14660970.2020.1790357](https://doi.org/10.1080/14660970.2020.1790357)
- Kelly, S. E., Bourgeault, I., & Dingwall, R. (2010). Qualitative interviewing techniques and styles. *The SAGE handbook of qualitative methods in health research*, 307-326.
- Kennedy, P., & Kennedy, D. (2016). *Football in neo-liberal times: A Marxist perspective on the European football industry*. London: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Tomlinson A. (2004). Pierre Bourdieu and the Sociological Study of Sport: Habitus, Capital and Field. Στο R. Giulianotti (edt.), *Sport and Modern Social Theorists*, pp.161-173. New York:Palgrave Macmillan.
- Walvin, J.(2001). *The Only Game*. Oxford: Blackwell
- Wheaton, B., & O’Loughlin, A. (2017). Informal sport, institutionalisation, and sport policy: Challenging the sportization of parkour in England. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 9(1), 71–88. [https://doi. Org/10.1080/19406940.2017.1291533](https://doi.org/10.1080/19406940.2017.1291533)

Παράρτημα Α: Οδηγός ερωτήσεων συνέντευξης

- Δημογραφικό προφίλ
 - Ποια είναι η ηλικία σας;
 - Ποιο είναι το εκπαιδευτικό σας επίπεδο
 - Ποιο είναι το επάγγελμά σας;
 - Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
- 1. Σε τί ηλικία και πως ξεκίνησε η ενασχόλησή σου με το ποδόσφαιρο;
- 2. Ήσουν ποτέ/ή είσαι εν ενεργεία ποδοσφαιριστής σε κάποιο σύλλογο;
- 3. Έχεις αναμνήσεις ως παιδί ή ενήλικας από αυτό που ονομάζουμε ποδόσφαιρο της “αλάνας”; Ποια χαρακτηριστικά του θα ξεχώριζες;
- 4. Πέρα από την έλλειψη χώρου ποιοι άλλοι λόγοι πιστεύεις ότι ευθύνονται για το ότι συναντάμε το ποδόσφαιρο της “αλάνας” όλο και λιγότερο ή και καθόλου σε σχέση με παλιότερα;
- 5. Σε ποια σημεία θα έλεγες κατά τη γνώμη σου ότι η δραστηριότητα του 5x5 μοιάζει με το ποδόσφαιρο της “αλάνας” και σε τι διαφέρει;
- 6. Ποιες διαφορές και ποιες ομοιότητες εντοπίζεις στη δραστηριότητα του 5x5 και στο ποδόσφαιρο σε ένα σύλλογο;
- 7. Ποιοι θα έλεγες ότι είναι οι παράγοντες που σε οδήγησαν στο 5x5 και τι σε κρατάει σε αυτό;
- 8. Ποιες είναι κατά τη γνώμη σου οι διαφορές που έχει το 5x5 σε σχέση με άλλες αθλητικές δραστηριότητες όπως το τρέξιμο ή η κολύμβηση;
- 9. Ποια είναι τα οφέλη που αποκομίζεις από αυτή σου τη δραστηριότητα;
- 10. Ποια είναι η “παρέα” σου στο 5x5 και τι άλλες κοινές δραστηριότητες έχεις με αυτήν;
- 11. Θα ήθελες να παίζεις περισσότερες φορές μέσα στην εβδομάδα; Αν ναι τι θα έλεγες ότι σε περιορίζει;
- 12. Ποιοι είναι οι στόχοι σου μπαίνοντας σε ένα αγώνα 5x5;
- 13. Θα μπορούσατε να περιγράψετε τι σημαίνει για εσάς η συγκεκριμένη δραστηριότητα

Παράρτημα Β: Πίνακες εγκαταστάσεων μίνι ποδοσφαίρου στην Αθήνα ανά δήμο και περιφερειακή ενότητα.

Περιφερειακή ενότητα	Δήμος	Αριθμός γηπέδων
Κεντρικός Τομέας	Αθηναίων	11
Κεντρικός Τομέας	Βύρωνα	5
Κεντρικός Τομέας	Γαλατσίου	2
Κεντρικός Τομέας	Δάφνης Υμηττού	0

Κεντρικός Τομέας	Ζωγράφου	5
Κεντρικός Τομέας	Ηλιούπολη	7
Κεντρικός Τομέας	Καισαριανή	4
Νότιος τομέας	Αγίου Δημητρίου	1
Νότιος τομέας	Αλίμου	6
Νότιος τομέας	Γλυφάδας	4
Νότιος τομέας	Ελληνικού-Αργυρούπολης	5
Νότιος τομέας	Καλλιθέα	3
Νότιος τομέας	Μοσχάτο-Ταύρος	6
Νότιος τομέας	Νέα Σμύρνη	2
Νότιος τομέας	Παλαιό Φάληρο	3
Βόρειος τομέας	Αγίας Παρασκευής	2
Βόρειος τομέας	Αμαρουσίου	14
Βόρειος τομέας	Βριλλησίων	0
Βόρειος τομέας	Ηρακλείου	0
Βόρειος τομέας	Κηφισιάς	5
Βόρειος τομέας	Πεύκης-Λυκόβρησης	1
Βόρειος τομέας	Μεταμορφώσεως	6
Βόρειος τομέας	Νέας Ιωνίας	2
Βόρειος τομέας	Παπάγου-Χολαργού	3
Βόρειος τομέας	Πεντέλης	2
Βόρειος τομέας	Φιλοθέης-Ψυχικού	1
Βόρειος τομέας	Χαλανδρίου	15
Δυτικός Τομέας	Περιστερίου	4
Δυτικός Τομέας	Αγίας Βαρβάρας	0
Δυτικός Τομέας	Ιλίου	4
Δυτικός Τομέας	Πετρούπολης	2
Δυτικός Τομέας	Αγ.Αναργύρων-Καματερού	7
Δυτικός Τομέας	Χαιδαρίου	1
Δυτικός Τομέας	Αιγάλεω	10
Πειραιώς	Περάματος	4
Πειραιώς	Νίκαιας-Αγ. Ιωάννη Ρέντη	31
Πειραιώς	Κερατσίνι-Δραπετσώνα	3
Πειραιώς	Πειραιάς	3
Πειραιώς	Κορυδαλλός	2
Δυτική αττική	Φυλής	3
Ανατολική αττική	Αχαρνών	20
Ανατολική αττική	Παλλήνης	11
Ανατολική αττική	Βάρης-Βούλας- Βουλιαγμένης	11
	Σύνολο	231

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.